

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Hbo'ers gelijkgeschakeld?

Een onderzoek naar de (on)toegankelijkheid van
wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden

Meerjarig onderzoek selectie en toegankelijkheid

Februari 2025

Voorwoord

Talentontwikkeling en gelijke kansen vormen de fundamenten van ons onderwijssysteem. Leerlingen en studenten die de potentie hebben een opleiding te voltooien, moeten de kans krijgen om tot die opleiding te worden toegelaten. Dat geldt ook voor hbo-bachelors die willen doorstromen naar een wo-master. Dit is ook in de wet vastgelegd. Het biedt studenten de mogelijkheid tot academische verdieping en verdere ontplooiing van hun talenten, ook als ze in eerste instantie voor een andere - beroepsgeoriënteerde - route kozen. Toegankelijke en flexibele doorstroommogelijkheden zijn daarbij essentieel.

Uit ons onderzoek blijkt echter dat 176 wo-masteropleidingen – bijna een kwart van het totaal – per definitie niet toegankelijk zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden. Bij deze opleidingen worden hbo'ers op basis van hun vooropleiding uitgesloten en worden niet – zoals de wet voorschrijft – op individueel niveau beoordeeld op hun potentie om via een schakelprogramma te kunnen voldoen aan de aanvullende toelatingseisen die de opleiding stelt. Het bij voorbaat uitsluiten van hbo-studenten met een bachelordiploma is in strijd met het principe van kansen-gelijkheid – wo-bachelors krijgen die mogelijkheid wel - en in strijd met de wet.

Dit onderzoek legt bloot *waarom* een deel van de wo-masters niet toegankelijk is voor hbo'ers. Het laat zien waar instellingen mee worstelen. Het onderscheid tussen het beroepsgerichte hbo en het academische wo roept de vraag op of de onderlinge uitwisselbaarheid zoals in de Bachelor-Master-structuur is beoogd wel volledig haalbaar en wenselijk is. We zien ook dat er sprake is van organisatorische en financiële druk. En er zijn complexe uitdagingen bij het beoordelen van toelatingsdossiers, het bieden van geschikte schakelprogramma's en het waarborgen van kwaliteit. We nemen deze knelpunten serieus.

We richten ons daarom in de eerste plaats tot de minister. Dat doen we vanuit onze rol als toezichthouder op de toegankelijkheid van het stelsel. We doen een dringende oproep om meer duidelijkheid te scheppen over de wettelijke opdracht tot toegankelijkheid van de wo-masteropleidingen. Wat wordt precies verwacht van instellingen? En hoe kan het beleid zodanig worden ondersteund dat zowel kwaliteit als toegankelijkheid geborgd blijven? Vanuit onze rol als toezichthouder op de naleving van de WHW willen we samen met koepels en instellingen zoeken naar mogelijkheden om de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo'ers te verbeteren. Bij een deel van de wo-masteropleidingen zijn die mogelijkheden er zeker.

We vertrouwen erop dat ons gezamenlijke doel is om studenten met verschillende achtergronden of studieroutes de opleiding te laten volgen die past bij hun wensen en hun potentieel. Het systeem binnen het hoger onderwijs moet daarin voorzien. Dat is in het belang van het individu én van de samenleving als geheel.

Alida Oppers

Inspecteur-generaal van het Onderwijs

Inhoudsopgave

Voorwoord	2	Bijlage 1 Uitvraag onder wo-masteropleidingen: excelformat	29
Samenvatting	4	Bijlage 2 Invulinstructie uitvraag	30
Summary	6	Bijlage 3 Toegankelijkheid wo-masters: achterliggende cijfers	34
1 Inleiding	8	Literatuur/bronnen	47
1.1 Aanleiding: eerder onderzoek en wetswijziging	8	Colofon	48
1.2 Uitgangspunten inspectie	11		
1.3 Leeswijzer	11		
2 Onderzoeksvraag en -methode	12		
3 Resultaten vooronderzoek: aantal en type ontoegankelijke wo-masteropleidingen	13		
4 Resultaten: het perspectief van het veld op de (on)toegankelijkheid van wo-masteropleidingen	15		
4.1 Redenen van ontoegankelijkheid	15		
4.2 Mogelijkheden en belemmeringen voor verbeteren toegankelijkheid	19		
5 Conclusies en aanbevelingen	24		
5.1 Conclusies	24		
5.2 Discussie en aanbevelingen	26		
5.3 Vervolg	28		

Samenvatting

Achtergrond

Binnen de bachelor-masterstructuur (BaMa) in het hoger onderwijs kunnen hbo-bachelor gediplomeerden doorstromen naar wo-masteropleidingen, meestal via een schakelprogramma (premaster). Jaarlijks maken duizenden hbo-gediplomeerden deze overstap. Het is belangrijk dat doorstroom mogelijk is voor studenten die hun talenten verder willen ontwikkelen en voor degenen die op latere leeftijd een andere richting kiezen. Universiteiten zijn verplicht om de toelaatbaarheid van aanmelders (met een wo- óf hbo-bachelordiploma) op individueel niveau te beoordelen.

Uit onderzoek van de inspectie (2019, 2023) blijkt echter dat ongeveer een kwart van de wo-masteropleidingen per definitie niet toegankelijk is voor hbo-bachelor gediplomeerden. De inspectie wil met dit onderzoek inzicht krijgen in: (1) de redenen waarom universiteiten terughoudend zijn in het toelaten van hbo-gediplomeerden; en (2) de mogelijkheden om de toegankelijkheid van wo-masteropleidingen voor deze groep te verbeteren.

De centrale onderzoeksvraag luidt: *Waarom is een deel van de wo-masteropleidingen niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden en welke mogelijkheden en belemmeringen ziet het veld om de toegankelijkheid te verbeteren?*

Om deze vraag te beantwoorden zijn rondetafelgesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van toegankelijke en niet-toegankelijke wo-masteropleidingen, hbo-bacheloropleidingen, koepelorganisaties (VH en UNL), studentenorganisaties (ISO en LSVb) en beleidsmedewerkers van het Ministerie van OCW.

Resultaten en conclusies

De ontoegankelijkheid van sommige wo-masteropleidingen voor hbo-bachelor gediplomeerden komt grotendeels voort uit opvattingen over verschillen tussen het niveau en type onderwijs in het hbo en het wo. Het toelaten van hbo-bachelor gediplomeerden zou volgens sommigen leiden tot hogere uitval, extra kosten en verminderde kwaliteit van de master. Ook praktische knelpunten zoals beperkte capaciteit en ontbrekende financiering voor schakelprogramma's leiden tot de keuze om hbo'ers niet toe te laten. Bovendien geven vertegenwoordigers uit het veld aan dat de wettelijke opdracht tot maatwerk bij toelating (individuele beoordeling) in de praktijk niet altijd haalbaar is.

Het veld suggereert enkele mogelijkheden om hbo-studenten die willen doorstromen beter voor te bereiden op een wo-master, zoals doorstroomminoren en schakelprogramma's tijdens de hbo-opleiding. Uit de rondetafelgesprekken blijkt echter ook dat er principiële bezwaren zijn bij het faciliteren van doorstroom. De maatschappelijke druk om een wo-diploma te behalen, de zogenaamde 'onderwijswedloop', zou leiden tot nog meer druk op wo-masters in termen van kwaliteit en capaciteit en andere ongewenste gevolgen. Vertegenwoordigers uit het veld vragen zich daarom af of het faciliteren van doorstroom wel altijd wenselijk is. Er is daarbij niet altijd aandacht voor gelijke kansen voor hbo-gediplomeerden en het uitgangspunt dat een hbo-bachelordiploma wettelijk gezien gelijkwaardig is aan een wo-bachelordiploma.

Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen doen we vier aanbevelingen.

- A. *Wo-masteropleidingen en instellingen: Evalueer de toelatingseisen en -procedures van wo-masteropleidingen; onderzoek of er sprake is van onterechte uitsluiting van hbo-bachelor gediplomeerden.*

De inspectie dringt erop aan dat wo-masteropleidingen en instellingen hun toelatingseisen en -procedures herzien om onterechte uitsluiting van hbo-bachelor gediplomeerden te voorkomen. Bijna 25 procent van de wo-masters biedt deze groep per definitie geen toelatingmogelijkheid, wat niet in lijn is met het wettelijk kader.

- B. *Instellingen en koepels: Faciliteer kennisdeling over het hanteren van aanvullende toelatingseisen en het bieden van maatwerk bij toelating en het wegwerken van efficiënties.*

De inspectie beveelt instellingen en koepels aan om kennisdeling te faciliteren over het hanteren van aanvullende toelatingseisen en over het bieden van maatwerk bij toelating en het opheffen van efficiënties. Eén van de oorzaken van ontoegankelijkheid van wo-masteropleidingen voor hbo-bachelor gediplomeerden is namelijk een gebrek aan kennis over hoe toelaatbaarheid op individuele basis beoordeeld kan worden en hoe maatwerk geleverd kan worden.

- C. *Instellingen en koepels: Stimuleer contact en samenwerking tussen hbo-bachelor- en wo-masteropleidingen.*

De inspectie beveelt instellingen en koepels aan om contact en samenwerking tussen hbo-bachelor- en wo-masteropleidingen te stimuleren. Vertegenwoordigers uit het veld geven aan dat ze elkaar soms niet weten te vinden. Nauw contact is nodig voor goede en tijdige voorlichting aan studenten over doorstroommogelijkheden en toelatingseisen.

- D. *Minister: Verschaf helderheid over de opdracht aan het stelsel wat betreft de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden en zorg dat deze uitvoerbaar is.*

Het is voor het veld niet duidelijk of een ontoegankelijke master per definitie een probleem is. De uitgangspunten van de BaMa-structuur lijken te botsen met het binaire stelsel dat we met het hbo en wo kennen in Nederland. Het binaire systeem gaat uit van verschillen, de BaMa-structuur veronderstelt inwisselbaarheid. Hoe moet het stelsel hier mee omgaan?

Vervolg

De inspectie blijft de toegankelijkheid van het hoger onderwijs monitoren op stelselniveau en zal er bij instellingen op aandringen om hun wettelijke verplichtingen na te komen. De resultaten van dit onderzoek leveren een bijdrage aan het toezicht op instellingen.

Summary

Background

Within the Bachelor's-Master's system in higher education, higher vocational education (HBO) Bachelor's graduates can transition to a university Master's programme, typically after completing a transition track (pre-Master's). Every year, thousands of HBO graduates go this route. The availability of this transition option is important for students who wish to develop their talents and for those who choose to go into another direction at a later age. Universities are obliged to assess the admissibility of applicants (with a university or HBO Bachelor's degree) at the individual level.

However, research by the Inspectorate (2019, 2023) shows that around a quarter of university Master's programmes are not accessible to HBO Bachelor's graduates by definition. With this research, the Inspectorate wishes to gain an insight into: (1) the reasons why universities are reluctant to admit HBO graduates; and (2) the opportunities to improve the accessibility of university Master's programmes for this group.

The central research question is as follows:

Why are some university Master's programmes not accessible to HBO graduates and what opportunities and obstacles does the field see when it comes to improving accessibility?

To answer this question, roundtable discussions were held with representatives of accessible and non-accessible academic Master's programmes, HBO Bachelor's programmes, umbrella organisations (Association of Universities of Applied Sciences and Universities of the Netherlands), student organisations (Dutch National Student Association and Dutch Student Union) and policy officers at the Ministry of Education, Culture and Science.

Results and conclusions

The inaccessibility of some university Master's programmes for HBO Bachelor's graduates is largely due to perceived differences between the level and type of education at HBO institutions and universities. According to some, admitting HBO Bachelor's graduates would lead to a higher dropout rate, extra costs, and reduced quality of the Master's degree. Practical bottlenecks, such as limited capacity and lack of funding for transition tracks, also come into the decision not to admit HBO graduates. Furthermore, representatives of the field indicate that the statutory mandate of tailored admission (individual assessment) is not always feasible in practice.

The field suggests a number of options to better prepare HBO students who wish to transition to a university Master's programme, such as transition minors and transition tracks during the HBO programme. However, the round table discussions also reveal fundamental objections to facilitating transition. The societal pressure to obtain a university degree, sometimes referred to as the race to the top in education, is said to result in even more pressure on university Master's programmes in terms of quality, capacity, and other undesirable consequences. Representatives of the field therefore question whether facilitating transition is always desirable. In doing so, they sometimes ignore the importance of equal opportunities for HBO graduates and the basic principle that an HBO Bachelor's diploma is legally equivalent to a university Bachelor's programme.

Recommendations

Based on the findings, we are making four recommendations.

- A. *University Master's programmes and institutions: Evaluate the admission requirements and procedures of university Master's programmes; investigate whether there is unjustified exclusion of HBO Bachelor's graduates.*

The inspectorate urges university Master's programmes and institutions to revise their admission requirements and procedures to prevent the unjustified exclusion of HBO Bachelor's graduates. Almost 25 percent of university Master's programmes is inaccessible to this group by definition, which is not in line with the statutory framework.

- B. *Institutions and umbrella organisations: Facilitate knowledge sharing on applying additional admission requirements and the provision of tailored admission and assistance in the elimination of deficiencies.*

The Inspectorate advises institutions and umbrella organisations to facilitate knowledge sharing on applying additional admission requirements and the provision of tailored admission and assistance in the elimination of deficiencies. After all, one of the reasons for university Master's programmes being inaccessible to HBO Bachelor's graduates is a lack of knowledge about how admissibility can be assessed on an individual basis and how tailored solutions can be provided.

- C. *Institutions and umbrella organisations: Encourage contact and collaboration between HBO Bachelor's and university Master's programmes.*

The Inspectorate advises institutions and umbrella organisations to encourage contact and collaboration between HBO Bachelor's and university Master's programmes. Representatives of the field indicate they sometimes struggle to get in touch with one another. Close contact is required for good and timely provision of information to students about transition opportunities and admission requirements.

- D. *Minister: Provide clarity to those in the field about their mandate regarding the accessibility of university Master's programmes for HBO Bachelor's graduates and ensure that this is feasible.*

It is not clear to the field whether an inaccessible Master's programme is a problem by definition. The basic principles of the Bachelor's-Master's system seem to be at odds with the binary system of HBO and university education we have in the Netherlands. The binary system is built on differences, whereas the Bachelor's-Master's system presupposes interchangeability. How should the field deal with this?

Follow-up

The Inspectorate will continue to monitor the accessibility of higher education at the system level and will urge institutions to comply with their legal obligations. The results of this research contribute to the supervision of institutions.

1 Inleiding

Jaarlijks stromen enkele duizenden studenten met een bachelordiploma van het hbo door naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2024). Vaak moeten zij hiervoor eerst een efficiëntieprogramma volgen (zie kader). Voor studenten die hun talenten verder willen ontwikkelen - waaronder twijfelaars, laatbloeiers of kandidaten die eerder niet de kans hebben gekregen een rechtstreekse route binnen het systeem te volgen - is het essentieel dat er soepele stapel- en doorstroommogelijkheden zijn. De inrichting van de BaMa-structuur in het hoger onderwijs maakt het mogelijk om gedurende de opleiding nieuwe keuzes te maken, zoals een verdere specialisatie door middel van een wetenschappelijke masteropleiding. De inspectie vindt dat iedereen die aan de wettelijke vooropleidingseisen voldoet, de kans moet krijgen om toegelaten te worden tot de opleiding van zijn of haar keuze.

Een efficiëntieprogramma is een programma of traject dat studenten voorbereidt op een wo-masteropleiding, als hun bacheloropleiding dat onvoldoende heeft gedaan. Een efficiëntieprogramma wordt ook wel schakelprogramma, premaster, maatwerktraject, doorstroomminor of doorstroomprogramma genoemd. De meeste efficiëntieprogramma's worden aangeboden door de universiteit die ook de betreffende masters aanbiedt. Het komt ook voor dat er voor hbo-bachelors al efficiëntieprogramma's door hun hogeschool worden aangeboden of dat efficiëntieprogramma's worden uitbesteed, bijvoorbeeld aan de Open Universiteit.

1.1 Aanleiding: eerder onderzoek en wetswijziging

In 2018 deed de inspectie onderzoek naar de mogelijkheden die hbo-bachelor gediplomeerden hebben om door te stromen naar een wo-master (Inspectie van het Onderwijs, 2019). De directe aanleiding voor dit onderzoek was destijds een brief van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) aan de Inspecteur-Generaal van het Onderwijs, waarin de LSVb haar zorgen uitte over het aantal door haar aangetroffen wo-masteropleidingen dat geen mogelijkheid tot het volgen van schakeltrajecten bood aan hbo-gediplomeerden (LSVb, 2018). Dit ondanks het feit dat het de wettelijke verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling is om eventuele tekortkomingen in de vooropleiding van aspirant-studenten aan te pakken, zoals destijds in 2018 verwoord in artikelen 7.30e en 7.57i van de WHW.

Oude situatie

Artikel 7.30e: Indien de betrokkene niet voldoet aan de toelatingseisen, bedoeld in de [artikelen 7.30b of 7.30c](#)¹, en van hem redelijkerwijs kan worden verwacht dat hij daaraan binnen een redelijke termijn alsnog kan voldoen, wordt hem de mogelijkheid geboden, de tekortkoming weg te nemen en alsnog aan de toelatingseisen te voldoen.

Artikel 7.57i:

1. De onderwijs- en examenregelingen van de betreffende hogescholen, universiteiten en Open Universiteit regelen de wijze waarop aan degene die met goed gevolg het afsluitend examen, verbonden aan een bacheloropleiding heeft afgelegd, door het instellingsbestuur ondersteuning wordt geboden ter bevordering van een goede doorstroming naar een verwante masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.
2. Het instellingsbestuur kan voor het bieden van de ondersteuning, bedoeld in het eerste lid, een vergoeding vragen.
3. [...]

In het onderzoek van de inspectie in 2018 zijn alle 13 grote universiteiten bevraagd over de toegankelijkheid van hun masteropleidingen. Uit dit onderzoek bleek dat bijna een derde (29,2%) van de wo-masteropleidingen geen toegang bood aan hbo-bachelor gediplomeerden, ook niet via een schakelprogramma of maatwerktraject (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Er bestonden

bovendien duidelijke verschillen in toegankelijkheid tussen research- en reguliere masters, evenals tussen sectoren en instellingen. In het onderzoek is ook gevraagd waarom een masteropleiding niet toegankelijk was voor hbo-bachelor gediplomeerden. De universiteiten gaven hiervoor uiteenlopende redenen, waarbij het ontbreken van een toereikend niveau als één van de belangrijkste redenen werd genoemd. De inspectie concludeerde destijds dat de wet ruimte bood om hbo-bachelor gediplomeerden te weigeren en dat instellingen hiervan gebruikmaakten. De wetgeving specificeerde niet duidelijk hoe instellingen moesten beoordelen wat redelijkerwijs verwacht kon worden en wat als een redelijke termijn beschouwd werd om eventuele tekortkomingen voor toelating weg te nemen. Verder werd in de wet gesproken over een goede doorstroming naar 'verwante opleidingen', een begrip dat te veel ruimte voor eigen interpretatie bood. De inspectie adviseerde daarom om de wet op deze punten te verduidelijken. In 2021 is met de wijziging van de Variawet het begrip 'redelijke termijn' ingekaderd en is de passage over verwante doorstroming uit de wet geschrapt (zie kader hieronder).

Ook vond de inspectie het belangrijk om beter zicht te krijgen op de opvattingen van instellingen en opleidingen over de toelaatbaarheid van hbo'ers. Wat maakt universiteiten terughoudend in hun toelating van hbo-bachelor gediplomeerden, zodanig dat de wettelijke ruimte wordt opgerekt? Welke verwachtingen en aannames bestaan er over het niveau en de kansen van hbo-gediplomeerden? En wat is er nodig om wo-masteropleidingen beter toegankelijk te maken voor hbo'ers? In dit onderzoek worden deze vragen opgepakt.

¹ Het bezit van een graad Bachelor in het wetenschappelijk onderwijs onderscheidenlijk een graad Bachelor in het hoger beroepsonderwijs; of het bezit van kennis, inzicht en vaardigheden op het niveau van een graad Bachelor in het wetenschappelijk onderwijs onderscheidenlijk een graad Bachelor in het hoger beroepsonderwijs of bij inschrijving voor een Master lerarenopleiding aan de betrokkene de graad Master, bedoeld in artikel 7.10a, is verleend, en de betrokkene voldoet aan de door het instellingsbestuur te stellen kwalitatieve toelatingseisen. Het aantal soorten daarvan bedraagt ten minste twee.

Wijziging Variawet 2021

Onder meer de aanbeveling van de inspectie om meer duidelijkheid te verschaffen in de wetgeving omtrent schakelprogramma's leidde in 2021 tot een wetsaanpassing vastgelegd in de Variawet hoger onderwijs². In de Memorie van toelichting³ staat dat de wetsverduidelijking ervoor zorgt dat zowel aspirant-studenten als onderwijsinstellingen beter zouden begrijpen welke rechten en plichten ze hebben met betrekking tot het volgen van een premaster. De wetswijziging richtte zich op de definitie van een 'redelijke termijn' in artikel 7.30e van de WHW. In de WHW zelf is slechts de titel van het betreffende wetsartikel aangepast. De memorie van toelichting stelt:

“De onderhavige wetsverduidelijking zorgt er voor dat personen die een premaster willen volgen beter weten wat hun rechten zijn en dat het voor instellingen helder is wat hun verplichting is ten aanzien van het aanbieden van premasters. De verduidelijking betreft met name de in de artikel 7.30e van de WHW opgenomen begrippen, zodat helder is wanneer iemand in aanmerking komt voor een premaster door toe te lichten wat onder de term redelijke termijn kan worden verstaan, wordt benadrukt dat maatwerk centraal staat en dat het niet beschikken over een verwante bachelor-opleiding geen reden kan zijn om personen op voorhand uit te sluiten van deelname aan een wo-masteropleiding.”

Het begrip 'redelijke termijn' wordt vervolgens in de nota van het verslag als volgt toegelicht⁴:

“De instelling heeft de wettelijke verplichting een premaster aan te bieden, wanneer redelijkerwijs kan worden verwacht dat iemand binnen een redelijke termijn zijn deficiënties weg kan werken. Het gaat hierbij dus om personen die beperkte deficiënties hebben en die geacht worden bijvoorbeeld binnen een jaar alsnog aan de toelatingseisen van de master te kunnen voldoen. Dit ziet de regering als een redelijk termijn, aangezien anders de desbetreffende persoon wellicht beter de mogelijkheid kan worden geboden om een bacheloropleiding te volgen die toegang biedt tot de gewenste master. Tegelijkertijd is het niet wenselijk om de term redelijke termijn verder te expliciteren, aangezien maatwerk bij het aanbieden van premasters centraal staat. Het is aan de instelling om samen met de betreffende persoon te bekijken welk (premaster)traject het meest passend is.”

Daarnaast kwam artikel 7.57i van de WHW in zijn geheel te vervallen en zijn delen hiervan ondergebracht in het nieuwe artikel 7.49a van de WHW. Onderdeel 1 van artikel 7.57i van de WHW met betrekking tot de verplichting over het regelen van de wijze waarop ondersteuning door de instelling wordt geboden is uit de wet verdwenen.

Art. 7.49a WHW luidt als volgt:

1. *Het instellingsbestuur kan voor het aanbieden van een premaster een vergoeding vragen.*
2. *Een student die gebruik maakt van een premaster, terwijl hij een opleiding volgt waarvoor hij wettelijk collegegeld, bedoeld in artikel 7.45, eerste lid, of collegegeld OU, bedoeld in artikel 7.45b, eerste lid, verschuldigd is, wordt vrijgesteld van het betalen van een vergoeding voor de premaster.*
3. *Een student die gebruik maakt van een premaster en, in afwijking van artikel 7.32, derde lid, alleen met dat oogmerk is ingeschreven voor een opleiding, betaalt gedurende de periode van de premaster in plaats van collegegeld een vergoeding voor de premaster.*

² [Kamerstuk 35582, nr. 1 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

³ [Kamerstuk 35582, nr. 3 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

⁴ [Kamerstuk 35582, nr. 6 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

1.2 Uitgangspunten inspectie

De inspectie vindt toegankelijkheid en kansengelijkheid in het hoger onderwijs belangrijk. Daarbij willen we benadrukken dat toegankelijkheid van het hoger onderwijs niet betekent dat zo veel mogelijk studenten tot een zo hoog mogelijk niveau moeten worden opgeleid. We vinden gelijke toegangskansen belangrijk, maar dat betekent niet dat iedereen direct moet worden toegelaten of dat toelatingseisen moeten worden afgezwakt. Het betekent wél dat iedereen die een opleiding wil volgen en aan de wettelijke vooropleidingseisen voldoet, de kans moet krijgen om zich te bewijzen - en dat (groepen) aspirant-studenten niet bij voorbaat worden uitgesloten, bijvoorbeeld vanwege verwachtingen die bestaan op basis van de vooropleiding alleen.

De volgende uitgangspunten vormen ons perspectief op de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden:

Voor studenten die hun talenten willen ontwikkelen - waaronder twijfelaars, laatbloeiers en kandidaten die eerder in hun loopbaan kansen zijn ontzegd - is het essentieel dat er soepele stapel- en doorstroommogelijkheden zijn.

- Met de inrichting van de BaMa-structuur is het mogelijk gemaakt om gedurende de opleiding nieuwe keuzes te maken, zoals een verdere specialisatie door middel van een wetenschappelijke masteropleiding, al dan niet in een andere richting dan de bacheloropleiding.
- De vooropleidingseis voor een masteropleiding is een hbo- óf wo-bachelor diploma. (Aanvullende) toelatingseisen zijn gelijk voor hbo- en wo-bachelor gediplomeerden; het huidige wettelijke kader staat niet toe dat een gehele groep op basis van vooropleiding van het wo-masteronderwijs wordt uitgesloten.
- Instellingen hebben een wettelijke verplichting ten aanzien van het bieden van de mogelijkheid tekortkomingen weg te nemen om aan de toelatingseisen te voldoen. Maatwerk moet daarbij centraal staan.
- We richten ons in dit onderzoek niet op andere mogelijke drempels waar hbo- studenten tegenaan lopen in hun ambitie voor een wetenschappelijk loopbaan, zoals de extra kosten voor een schakelprogramma of het beperkte aantal jaren recht op studiefinanciering. Ook richten we ons niet op de motieven van hbo'ers om al dan niet door te stromen naar een wo-master. We weten ook niet hoeveel en welke hbo-bachelor gediplomeerden op dit moment niet kunnen doorstromen naar het wo, ondanks een bestaande wens daartoe.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is opgedeeld in vijf hoofdstukken. Hoofdstuk 2 behandelt de onderzoeksvraag en de opzet van het onderzoek. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het vooronderzoek naar het aantal ontoegankelijke masteropleidingen gepresenteerd. Hoofdstuk 4 vormt de kern van het onderzoek en bevat de bevindingen uit de rondetafelgesprekken. Het rapport wordt afgesloten met hoofdstuk 5, waarin we conclusies formuleren en aanbevelingen doen.

2 Onderzoeksvraag en -methode

Dit onderzoek bouwt voort op eerder inspectieonderzoek. We willen weten welke opvattingen instellingen en opleidingen hebben over de toelating en doorstroommogelijkheden van hbo-bachelor gediplomeerden naar wo-opleidingen, en welke mogelijkheden en belemmeringen het veld ziet om wo-masters toegankelijker te maken voor hbo-gediplomeerden.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Waarom is een deel van de wo-masteropleidingen niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden en welke mogelijkheden en belemmeringen ziet het veld om de toegankelijkheid te verbeteren?

Met 'niet-toegankelijk' bedoelen we dat een wo-masteropleiding hbo-gediplomeerden bij voorbaat niet toelaat tot de opleiding, dus ook niet via een efficiëntieprogramma zoals een standaard schakeltraject of een maatwerktraject.

Vooronderzoek

Om de huidige stand van zaken wat betreft het aantal en type wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is in kaart te brengen, hebben we een vooronderzoek gedaan. Hiervoor is de eerdere uitvraag onder alle wo-masteropleidingen, zoals in 2018 en 2021 is uitgevoerd, herhaald (zie ook Technisch rapport). In oktober 2023 zijn alle bekostigde universiteiten en hogescholen met een wo-masteraanbod aangeschreven met het verzoek per masteropleiding aan te geven of deze toegankelijk is voor hbo-gediplomeerden. De exacte vraag was: 'Is de opleiding toegankelijk voor hbo-bachelor gediplomeerden?' Bij het antwoord 'ja' moest er worden aangevinkt of hbo'ers rechtstreeks of via een efficiëntieprogramma toelaatbaar waren.

Indien een opleiding niet toegankelijk was, werd gevraagd naar de belangrijkste reden hiervoor. De respondenten konden kiezen uit vier voorgeprogrammeerde redenen:

1. *De opleiding vereist academische vaardigheden.*
2. *Er bestaat geen verwante hbo-opleiding.*
3. *Voor de opleiding gelden beroepsvereisten.*
4. *Andere reden, namelijk... (Hierbij werd om een toelichting gevraagd).*

De resultaten van deze uitvraag worden gepresenteerd in hoofdstuk 3. Mede aan de hand van de resultaten van de uitvraag zijn de gesprekspartners voor de rondetafelgesprekken uitgenodigd.

Rondetafelgesprekken

Aan de rondetafelgesprekken namen in totaal 31 vertegenwoordigers deel van zowel toegankelijke als niet-toegankelijke wo-masteropleidingen, hbo-bacheloropleidingen, de koepelorganisaties (VH en UNL), studentenvertegenwoordigers (ISO en LSVb), en beleidsmedewerkers van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In drie groepen is aan de hand van stellingen en interactieve werkvormen een gestructureerde discussie gevoerd. Tijdens de gesprekken werd dieper ingegaan op de achterliggende redenen om hbo'ers de toegang tot wo-masteropleidingen te ontfangen. Daarnaast is met elkaar verkend wat de mogelijkheden en belemmeringen zijn om de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo'ers te verbeteren. Meer fundamentele vragen, zoals de wenselijkheid van een bredere toegankelijkheid van wo-masters, kwamen ook aan de orde. Audio-opnames van de rondetafelgesprekken zijn uitgewerkt in gedetailleerde gespreksverslagen. Deze verslagen zijn vervolgens geanalyseerd volgens de principes van kwalitatieve data-analyse met behulp van NVivo. De analyse was gericht op de thematisering van ideeën uit het veld over de (on)toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden.

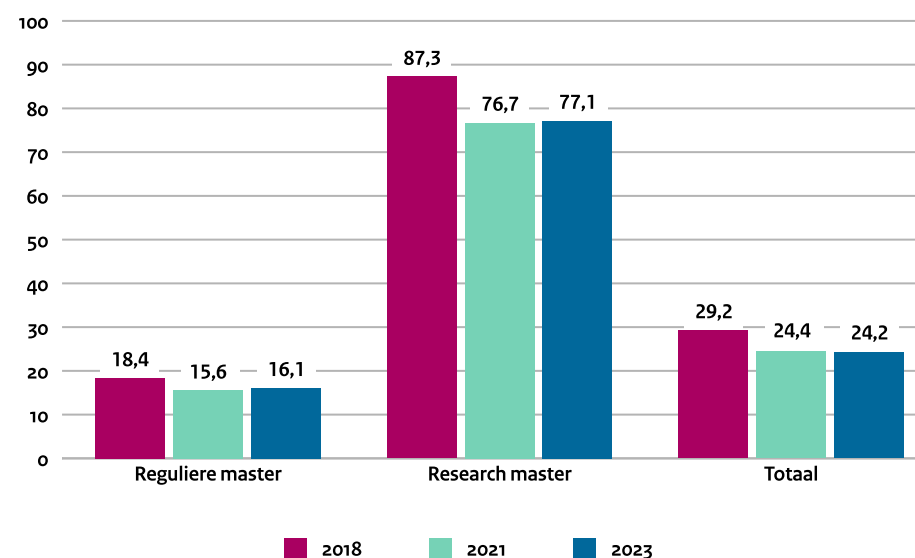
De resultaten van de rondetafelgesprekken worden gepresenteerd in hoofdstuk 4.

3 Resultaten vooronderzoek: aantal en type ontoegankelijke wo-masteropleidingen

In 2021 en 2023 heeft de inspectie de inventarisatie van 2018 herhaald (Inspectie van het Onderwijs 2019, 2022). Alle instellingen met een wo-masteraanbod is gevraagd per masteropleiding aan te geven of hbo-ge diplomaerden toelaatbaar zijn en zo nee, wat daar de belangrijkste reden voor is. Ruim 24 procent van de wo-masteropleidingen gaf in beide jaren aan niet toegankelijk te zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden. Dat is weliswaar een afname vergeleken met de 29,2 procent in 2018, maar betreft nog steeds een substantieel deel van alle masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs, en dit percentage lijkt niet verder af te nemen tussen 2021 en 2023. Ook de in 2018 geconstateerde verschillen tussen reguliere masters en researchmasters, tussen sectoren en tussen instellingen zijn nagenoeg ongewijzigd (zie voor detailinformatie bijlage 3 van dit rapport en het Technisch rapport).

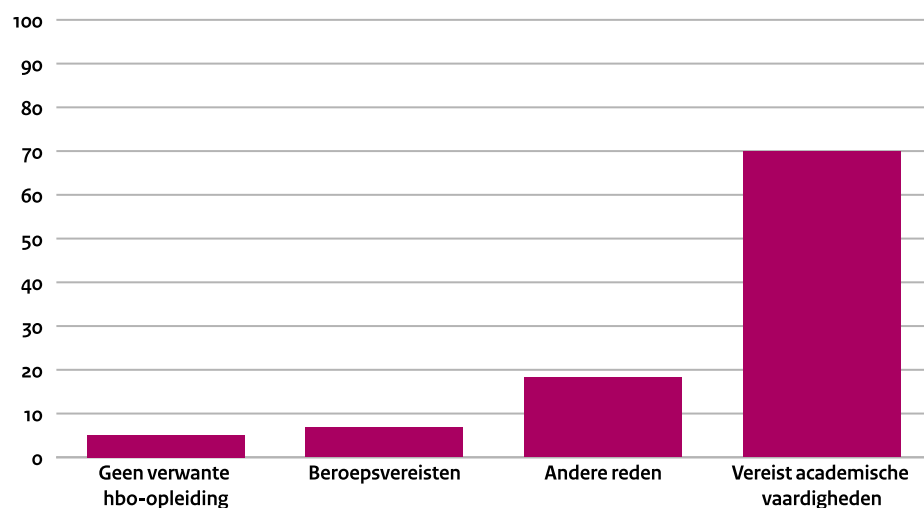
Zo is in 2023 ruim 75 procent van de wo-researchmasters niet toegankelijk voor hbo-ge diplomaerden, ook niet met een schakeltraject. Voor de reguliere masters geldt dit voor 16 procent (zie figuur 3.1). De voor hbo'ers niet toegankelijke masteropleidingen treffen we vooral aan in de sector Gezondheidszorg, Taal & Cultuur en Gedrag & Maatschappij en in zeer kleine of juist zeer grote opleidingen. De Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden hebben – net als in 2018 – in aantal en relatief ten opzichte van hun totale masteraanbod de meeste ontoegankelijke masteropleidingen.

Figuur 3.1 Percentage wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, 2018, 2021, 2023

Sinds de publicatie van het onderzoek van de inspectie op basis van de inventarisatie uit 2018 en de daaropvolgende wetwijziging lijkt het wetenschappelijk masteronderwijs nauwelijks toegankelijker te zijn geworden voor hbo'ers die hun bachelor hebben afgerond. De beperkte toegankelijkheid van veel wo-masteropleidingen voor hbo-gediplomeerden staat in contrast met de oorspronkelijke intentie van de bachelor-masterstructuur. Deze structuur veronderstelt dat hbo- en wo-bachelorsdiploma's gelijkwaardig zijn omdat ze dezelfde graad vertegenwoordigen, waarbij een hbo-bachelor – veelal via een deficiëntieprogramma – toegang zou moeten bieden tot een wo-master. Ook al roept de wet op tot maatwerk, veel masteropleidingen hebben in de uitvraag van de inspectie aangegeven geen hbo'ers toe te laten, niet met een standaard schakelprogramma, maar ook niet met een maatwerkprogramma, een doorstroomminor, of op een andere wijze. De in de uitvraag van 2023 meest aangevinkte reden om hbo'ers per definitie de toegang te ontfagen is dat de opleiding academische vaardigheden vereist. Bijna 70 procent van de ontoegankelijke masteropleidingen gaf dit als reden bij onze uitvraag.

Figuur 3.2 Aangevinkte reden van ontoegankelijke masteropleidingen om hbo-bachelor gediplomeerden niet toe te laten, in procenten (N=176; slechts één reden kon worden gegeven), 2023

Een instelling heeft dat voor een masteropleiding (geen researchmaster) bijvoorbeeld als volgt verwoord op haar website:

“Een hbo-bachelordiploma staat niet gelijk aan de universitaire bachelor en is derhalve niet voldoende om door te stromen naar een universitaire master X. Ook een schakelprogramma is met een hbo-bachelor niet mogelijk. De reden hiervoor is dat voor de master niet alleen inhoudelijke kennis van de [...] nodig is, maar ook kennis/vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek, wetenschappelijk redeneren, wetenschappelijk schrijven, etc.”

Dit roept net als in 2019 de vraag op waarom wo-masteropleidingen verwachten dat deficiënties bij hbo-gediplomeerden niet binnen een redelijke termijn zijn weg te werken en waarom maatwerk niet geboden wordt. Indachtig onze tweede aanbeveling in het rapport uit 2019 om beter zicht te krijgen op de opvattingen van instellingen en opleidingen over de toelaatbaarheid van hbo'ers, hebben we daarom een verdiepend onderzoek uitgevoerd onder vertegenwoordigers van verschillende toegankelijke en niet-toegankelijke masteropleidingen. Ook hebben we vertegenwoordigers van hbo-bacheloropleidingen, studentvertegenwoordigers en beleidsmakers meegenomen in dit onderzoek.

4 Resultaten: het perspectief van het veld op de (on)toegankelijkheid van wo-masteropleidingen

Tijdens rondetafelgesprekken zijn we met vertegenwoordigers uit het veld dieper ingegaan op (1) de redenen van ontoegankelijke wo-masteropleidingen om hbo-bachelor gediplomeerden niet toe te laten en (2) of en hoe de toegankelijkheid vergroot zou moeten worden. Hieronder worden de bevindingen uit de rondetafelgesprekken beschreven.

4.1 Redenen van ontoegankelijkheid

Over het algemeen vinden de gesprekspartners de toegankelijkheid van het hoger onderwijs belangrijk en zijn ze zich ervan bewust dat het stellen van aanvullende toelatings- en selectie-eisen van invloed is op de toegankelijkheid. Ook specifiek de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden wordt door de meeste deelnemers aan de rondetafelgesprekken in principe gezien als iets goeds: “als een wo-master bij iemand past, dan moet het mogelijk zijn”. De meerderheid van de wo-masteropleidingen is via een efficiëntieprogramma dan ook toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, zoals uit de uitvraag blijkt.

Toch geeft zo'n kwart van de wo-masteropleidingen aan niet toegankelijk te zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden en deze groep per definitie af te wijzen. De analyse van de rondetafelgesprekken laat zien dat de ontoegankelijkheid van een deel van de wo-masteropleidingen voortkomt uit: (1) ideeën over (te grote) efficiënties door verschillen tussen het hbo en het wo; (2) zorgen over negatieve invloed op rendement en kwaliteit; (3) uitdagingen bij het aanbieden van schakelprogramma's; en (4) moeite met individuele beoordeling van toelaatbaarheid en potentie.

4.1.1 Te grote efficiënties door verschillen tussen het hbo en het wo

Vertegenwoordigers van ontoegankelijke wo-masteropleidingen geven aan dat het niveau en het type onderwijs van hbo- en wo-bacheloropleidingen zo verschillend is, dat efficiënties niet (binnen een redelijke termijn of überhaupt) weggewerkt kunnen worden. Ze beoordelen de kans op slagen in de master bij hbo'ers als te laag. Zoals ook uit de uitvraag blijkt (zie hoofdstuk 3 en bijlage 3), zien opleidingsverantwoordelijken vaak een verschil in academische vaardigheden tussen hbo'ers en wo'ers met een afgeronde bacheloropleiding, waardoor hbo-bachelor gediplomeerden onvoldoende voorbereid zouden zijn op de wo-master en specifiek op de masterthesis. Meer specifiek zou schrijfvaardigheid maar ook abstract/theoretisch denken, analyseren en kritisch denken een struikelblok zijn. Terwijl hbo- en wo-bacheloropleidingen tot dezelfde graad leiden en het uitgangspunt van de BaMa-structuur is dat hbo- en wo-bachelor diploma's gelijkwaardig zijn, wordt dit in de praktijk niet altijd zo gezien. Ook wijzen gesprekspartners op het bewuste onderscheid dat in Nederland gemaakt wordt tussen hbo- en wo-opleidingen, waardoor het logisch zou zijn dat de overstap niet altijd gemaakt kan worden.

“Havo-hbo of vwo-wo-bachelor, dat zijn inhoudelijk andere opleidingen. Dat geeft een ander eindproduct.”

“Het is sowieso sterk opleidingsafhankelijk, maar het niveauverschil is over het algemeen groot.”

“Het is verwarrend dat een hbo-bachelor ook een bachelor heet. Het wekt de suggestie dat dat inwisselbaar zou zijn.”

Er wordt ook verschillend gekeken naar de leerbaarheid van bepaalde vaardigheden; zijn deficiënties (in korte tijd) weg te werken en wat kan iemand nog bijleren? Volgens sommigen zijn academische vaardigheden bij uitstek goed bij te spijkeren in een schakeljaar; volgens anderen zit dit juist verweven in de inhoudelijke vakken in de wo-bachelor en kun je dit niet 'droog' oefenen. Een aantal deelnemers benoemt dat het verschil tussen havo en vwo hier ook mee speelt. Er wordt bij sommige opleidingen bij de toelating dan ook anders gekeken naar een hbo-bachelor gediplomeerde die daarvoor het vwo heeft afgerond in plaats van de havo.

“Er is weldegelijk een verschil in vaardigheden dat niet in 60EC op te lossen is.”

“Niet iedereen is in staat om abstract te denken of om dit te leren.”

“Het verschil in denkniveau is aanwezig [...]. Zelfs na een premaster of persoonlijk traject.”

Opleidingen beoordelen ook verschillend wanneer deficiënties té groot zijn. Zoals eerder opgemerkt door de inspectie, is er veel ruimte om zelf invulling te geven aan de term 'redelijke termijn', waarvan instellingen moeten inschatten of die van toepassing is. Meestal wordt er gesproken over premasters van 60EC en wordt er gekeken of deficiënties zijn weg te werken binnen een jaar, maar sommige opleidingen trekken bij 30EC de grens.

“Ze komen een en ander tekort aan kennis. Niet alleen statistiek, maar ook [vakinhoudelijke kennis]. Dat is in 30EC niet recht te zetten of weg te werken.”

“Het noodzakelijke niveau bereiken past niet in schakeljaar van 60EC - en 60EC is al veel.”

Er klonk tijdens de rondetafelgesprekken ook kritiek op het maken van onderscheid tussen hbo- en wo-bachelor gediplomeerden. Vertegenwoordigers van hbo-opleidingen geven aan dat er in het hbo ook veel aandacht is voor academische vaardigheden en dat er wel erg veel nadruk op de verschillen wordt gelegd bij de toelating tot wo-masters. Studentenvertegenwoordigers geven ook aan dat het soms onduidelijk is wat er precies onder academische vaardigheden wordt verstaan en welke vaardigheden hbo'ers precies zouden missen. Verschillende gesprekspartners geven daarnaast aan dat wo-bachelor gediplomeerden soms ook niet volledig geschikt zijn voor de master en/of minder geschikt dan sommige hbo'ers. Het onderscheid tussen hbo en wo is volgens sommigen dus theoretisch en op sommige punten zouden hbo'ers zelfs beter zijn onderlegd dan wo-bachelor gediplomeerden.

“Je kunt je ook afvragen hoeveel academische vaardigheden wo-bachelors altijd hebben.”

“Het voltooien van een hbo-opleiding vergt dezelfde vaardigheden als een wo-opleiding, zoals plannen, zelfstandig werken, etcetera.”

Verschillende deelnemers benadrukken ook dat verschillen niet onoverkomelijk zijn en dat deficiënties gezien moeten worden als pedagogische opgave en onderdeel van het leer- en ontwikkelpad van de student in plaats van als barrière.

“Verschil überhaupt is niet onoverkomelijk. Vaardigheden zijn immers aan te leren. In dat opzicht, ook zeker gezien vanuit onze maatschappelijke pedagogische taak, zou het geen selectie-eis moeten zijn, maar onderdeel van het leer- en ontwikkelpad van een student.”

“Er zijn verschillen in academische vaardigheden tussen hbo en wo en dat is logisch en goed. Maar het hoeft niet onoverbrugbaar te zijn. Als je weet om welke vaardigheden het gaat kun je hierop anticiperen.”

Tenslotte geeft een aantal deelnemers aan dat het onderscheid tussen hbo en wo kunstmatig is en iets is dat we in Nederland hebben gecreëerd. De vooropleiding van internationale studenten is vaak vergelijkbaar met hbo of zit ergens tussen hbo en wo in. Het is volgens hen daarom onterecht om dit onderscheid te maken bij studenten met een Nederlandse vooropleiding.

4.1.2 Zorgen over negatieve invloed op rendement en kwaliteit

Door (ideeën over) de verschillen tussen het hbo en het wo als voorbereiding op de wo-master, zien of verwachten sommige masteropleidingen ongewenste gevolgen van het toelaten van hbo-bachelor gediplomeerden, zoals: hogere uitval, extra kosten voor zowel de instelling als de student, en negatieve invloed op de kwaliteit van het masteronderwijs. Opleidingsvertegenwoordigers geven aan studenten te willen behoeden voor uitval en aanmelders met bepaalde vooropleidingen daarom niet toe te laten uit zorg voor de student. De lagere slingskans, in combinatie met de huidige bekostigingsstructuur, zorgt er ook voor dat sommige opleidingen/instellingen aangeven dat het niet kostendekkend of niet rendabel is om hbo-bachelor gediplomeerden toe te laten.

“[Opleiding X] is heel theoretisch, we weten dat de match van dat type vooropleiding niet heel goed is. Uit zorg voor de student doen we dat niet.”

“Een student moet alleen tot een master worden toegelaten als er een kans op slagen is. Als docent en opleidingsdirecteur zie ik dat een groep studenten een bijzonder kleine kans op slagen heeft omdat ze moeite hebben met het niveau. Studenten maken dan een hele dure fout. Dan neem je zelf de verantwoordelijkheid door te zeggen dat ze niet voldoen aan de ingangseisen van mijn master.”

“[Als bepaalde kennis ontbreekt] dan moet je in de master de lat naar beneden doen, want je wordt ook nog eens gefinancierd op basis van in- en output.”

Sommige toegankelijke masteropleidingen brengen hier tegenin dat zij juist tevreden zijn over het rendement van deze groep en dat studenten met een hbo-achtergrond vaak nominaal studeren in de master.

“De studenten met een hbo-achtergrond doen het in die wo master niet slechter dan de eigen bachelor-studenten. [...] Studenten die de premaster hebben gedaan studeren vaker nominaal af.”

Enkele vertegenwoordigers uit het veld zien een mogelijk negatieve impact op de kwaliteit van het onderwijs in de wo-master. Ze geven aan dat geschikte instroom gewaarborgd moet zijn om het niveau van de wo-master hoog te houden en het theoretische karakter te borgen.

“Je gaat dan met zulke zware deficiënties werken. Om de kwaliteit te waarborgen is het belangrijk dat er minimum-eisen worden gesteld. Ik moet niet nog een keer dingen gaan moeten uitleggen die horen bij bachelorniveau.”

“[Hbo-gediplomeerden] brengen dan toch beperkte casuïstiek in vanuit hun eigen achtergrond, dat past minder binnen een meer theoretisch georiënteerde studie. En zo'n groep neemt het soms over, dat maakt het ingewikkeld.”

4.1.3 Uitdagingen bij het aanbieden van schakelprogramma's

Een andere reden dat niet alle wo-masteropleidingen toegankelijk zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden is dat opleidingen/instellingen knelpunten ervaren bij het opzetten van schakelprogramma's (premasters) en het leveren van maatwerk bij het wegwerken van deficiënties.

Vertegenwoordigers van wo-masteropleidingen geven aan dat ze het niet altijd opportuun vinden om een schakelprogramma op te zetten, bijvoorbeeld als het gaat om slechts enkele studenten per jaar. Uit de uitvraag blijkt ook dat de kleinere opleidingen vaker aangeven niet toegankelijk te zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden. Gesprekspartners benoemen de beperkte capaciteit voor het opzetten en aanbieden van een schakelmogelijkheid en het ontbreken van bekostiging voor premasters. Ook juist bij grote opleidingen, waarbij ook veel interesse vanuit hbo-gediplomeerden kan worden verwacht, spelen capaciteit en kosten een rol. Bij sommige universiteiten leeft het idee: we moeten het zelf betalen, dus we mogen ook zelf bepalen of we schakelprogramma's aanbieden of niet. Anderen zien het aanbieden van een schakelprogramma als een voorinvestering die zich later, bij het masterdiploma, uitbetaalt.

“Het gaat nu om 1 à 2 studenten per jaar waarbij we een premaster van een jaar moeten aanbieden. Dan zeggen we liever: doe je premaster van een jaar elders en kom daarna bij ons terug.”

“Je maakt die keuze [om een premaster aan te bieden] maar je moet er ook de ruimte voor hebben. Wij kunnen dat doen omdat bij ons in de bachelor een onderwijsvorm zit waarbij [premasterstudenten] kunnen aansluiten en gebruikmaken van dezelfde vakken voor een groot deel. Maar als je dat niet hebt en je moet mensen dubbel inzetten, in de avonduren... en dat kun je niet betalen of niet bemensen...”

Of er een schakelprogramma aanwezig is, wordt ook bepaald door instellingsbeleid; terwijl er bij sommige instellingen voor elke master een schakelmogelijkheid is, wordt er bij andere instellingen/faculteiten op aangestuurd om niet te veel premasters aan te bieden. We zagen in de uitvraag al dat de toegankelijkheid van het totale masteraanbod sterk verschilt tussen universiteiten. Sommige instellingen/opleidingen verwijzen studenten naar andere instellingen voor een premaster.

“We zitten ook in het facultaire keurslijf dat we niet te veel premasterprogramma’s mogen hebben.”

“Wij neigen ernaar om eigenlijk wel zoveel mogelijk premasterprogramma’s te hebben, maatwerkprogramma’s ook. Tenzij er echt geen relevante vooropleiding is, zoals bij Filosofie.”

Buiten de keuze om wel of geen schakelprogramma aan te bieden, worstelen sommige opleidingen ook met de vraag hoe een schakelprogramma in te richten. Vertegenwoordigers uit het veld zijn het met elkaar eens dat maatwerk het beste zou zijn; er zijn vaak individuele verschillen in deficiënties en je kunt studenten niet over één kam scheren. Toch wordt er vaak gewerkt met standaardprogramma’s, waardoor hbo’ers soms buiten de boot vallen. Ook hier spelen capaciteit en kosten een rol. Het voordeel van standaardprogramma’s is, volgens gesprekspartners, dat premasterstudenten samenblijven als groep, waardoor ze elkaar kunnen opzoeken en elkaar kunnen helpen.

“Bij ons is het probleem dat wij te maken hebben met dat stramien van premasters; we hebben weinig mogelijkheden om maatwerk te leveren, ook gezien de aantallen. En als we wel maatwerk voor iedereen zouden leveren, zouden we tegen capaciteitsproblemen aanlopen.”

“Volledig maatwerk is heel prijzig, er staat nu niks of onvoldoende tegenover. De vergoeding is eigenlijk niet genoeg.”

4.1.4 Moeite met individuele beoordeling van toelaatbaarheid en potentie

Vertegenwoordigers van masteropleidingen ervaren ook knelpunten in de uitvoering van de wettelijke opdracht tot maatwerk bij het beoordelen van toelaatbaarheid, wat soms resulteert in ontoegankelijkheid voor hbo-bachelor gediplomeerden als groep. Doordat het beoordelen van dossiers op individueel niveau lastig is (of redelijkerwijs kan worden verwacht dat iemand binnen redelijke termijn aan de toelatingseisen kan voldoen), worden hbo-bachelor gediplomeerden soms als groep afgewezen of ontmoedigd om zich aan te melden.

Vertegenwoordigers uit het veld geven aan dat in een ideale wereld er bij elke aanmelding – ook als het een hbo-bachelor gediplomeerde betreft – nauwkeurig bekeken wordt of de kandidaat voldoet aan de toelatingseisen van de master en, zo niet, of deficiënties binnen redelijke termijn kunnen worden weggewerkt. In de praktijk blijkt dit echter lastig. Gesprekspartners geven aan dat individuele beoordeling alleen mogelijk is bij kleine aantallen. Ook hier spelen werkdruk en capaciteit weer een rol. Ook centralisering en de uitbesteding van de toelatingsprocedure brengt het kunnen leveren van maatwerk in gevaar.

“In mijn ideale wereld weegt iedere toelatingscommissie het op een goudschaaltje. In het echt is het zo: het kost tijd. [...] Dat is ook de realiteit hier rondom. [...] Ik zie hbo-instroom daar wel het kind van de rekening worden.”

“[De toelatingsprocedure] is een kostbaar administratief circus omdat studenten heel erg ver gaan [in het proberen aan te tonen van voldoende aansluiting]. Dat zorgt voor een forse tijdsinvestering vanuit de organisatie.”

“Tot twee jaar geleden konden wij het op opleidingsniveau zelf bekijken. Als we dachten ‘[hbo-opleiding X] gedaan, premaster gedaan, die kan het wel’, dan vonden we het wel goed genoeg en dan lette niemand meer erop. Sinds twee jaar is er een centrale, administratieve dienst die kijkt: is het hokje aangevinkt? Dus we hebben daar geen zeggenschap meer over.”

Daarnaast geven gesprekspartners aan dat je als opleiding, ondanks de opdracht tot maatwerk, toch iets van algemeen beleid moet voeren en toelatingseisen en criteria moet formuleren. Uit de analyse blijkt dat opleidingen liever de toelatingseisen tot de master vrij streng formuleren, waarbij er individuele uitzonderingen mogelijk zijn, dan dat ze alle opties (bijvoorbeeld maatwerkprogramma’s voor bepaalde hbo-bachelor gediplomeerden met bepaalde ervaring of specialisatie) in de OER vastleggen. Opvallend is dat verschillende vertegenwoordigers van wo-masteropleidingen aangeven dat als een student contact opneemt of als iemand beroep aantekent, toelating soms toch mogelijk blijft.

“We willen juist vrij streng zijn in de formulering van de toelatingseisen, zodat de toelatingscommissie kan beslissen: we laten iemand alsnog toe. Om te zorgen dat we niet allemaal mensen binnenkrijgen waarvan je al op voorhand ziet: dit gaat niet goed werken.”

“Als een hbo-student denkt dat ‘ie een kans maakt, dan kijken we daarnaar. We zeggen altijd: dan moet de student ons bellen, ook al zegt de informatie op de website van niet. [...] Maar om daar beleid op te maken, dat is te prijzig of kostbaar voor ons, als het ware wordt het een zwart gat.”

Er bestaan in het veld ook verschillende opvattingen over hoe aanmeldingen (van hbo-bachelor gediplomeerden) beoordeeld moeten worden. Sommige vertegenwoordigers vragen zich af of vooropleiding wel een goede indicator is voor geschiktheid of kans op studiesucces in de wo-master. Volgens sommigen zou ook (meer) gekeken moeten worden naar ervaring, motivatie, ontwikkeling of potentie – oftewel: individueel maatwerk. Nu zijn opleidingen soms voorzichtig met het toelaten van hbo'ers op basis van eerdere ervaringen of slagingskansen van hbo'ers als groep. Dit gaat mogelijk ten nadele van individuen. Een aantal gesprekspartners vraagt zich wel af hoe je individuele potentie kunt beoordelen en hoe je dit 'in beleid giet'.

“We willen niet dat die studenten [met een meer praktische vooropleiding] komen, of ze nu uit een Nederlands hbo komen of uit China, en na 3 weken vastlopen. Terwijl je dat op voorhand niet altijd kunt weten, maar dan geldt in zekere zin de wet van de grote getallen en dat gaat altijd ten nadele mogelijk van individuen, dat is wel zo.”

“Je beleid op papier hebben is één ding. De crux zit hem in de uitvoering door de toelatingscommissie. Kijk je naar potentieel of zeg je: computer says no?”

“Dus je moet maatwerk leveren, maar het gebeurt toch best geregeld dat er hbo staat en dat ze zeggen: nee, niet voldoende vooropleiding - terwijl ik in de OER zie: ook voor studenten met een hbo-opleiding is een premaster een optie. Ik vind dan dat je te allen tijde een premaster - als het enigszins kan, als het niet een 6-minnetje is, of dat het curriculum van de hbo-opleiding wel heel ver weg is - dan vind ik dat je altijd een premaster zou moeten aanbieden.”

Tenslotte zijn opleidingen soms terughoudend met het toelaten van hbo-bachelor gediplomeerden omdat toelating tot de premaster ook toelating tot de master betekent en opleidingen soms bang zijn dat studenten daar alsnog vastlopen. Ook benoemen enkele deelnemers dat er bij sommige opleidingen veel animo is voor de premaster en dat er bij de toelating tot de premaster al steeds meer selectie nodig is in verband met capaciteit.

“Als je mensen toelaat tot de premaster dan zijn ze automatisch, als ze het afronden, toegelaten tot de master. Ook als ze er met hangen en wurgen doorheen komen. Dat maakt het ingewikkeld en betekent soms dat we soms terughoudender zijn dan we zouden willen zijn in het toelaten tot premaster. Omdat als ik denk 'dit is misschien een probleemgeval', dan kunnen we wel met de hand over het hart strijken, maar dan hebben we naderhand problemen.”

“Bij één opleiding kwamen zoveel mensen die allemaal de premaster in wilden dat we daar capaciteitsproblemen kregen. Dus inmiddels hebben wij in de OER benoemd dat mensen toch een bepaald aantal dingen gedaan moeten hebben voordat ze überhaupt voor die premaster in aanmerking komen.”

4.2 Mogelijkheden en belemmeringen voor verbeteren toegankelijkheid

Tijdens de rondetafels hebben we met vertegenwoordigers uit het veld ook besproken wat de mogelijkheden voor de toekomst zouden kunnen zijn, als het gaat om (het verbeteren van) de toegankelijkheid van wo-masteropleidingen voor hbo-gediplomeerden. Naast het benoemen van een aantal goede voorbeelden en concrete acties om onnodige of onterechte drempels weg te nemen, werpen gesprekspartners ook de vraag op of het wel wenselijk is om doorstroom te faciliteren en wat op dit punt precies de opdracht aan het stelsel is. Voor een deel van het veld lijken er principiële bezwaren te bestaan als het gaat om het verbeteren van de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden.

4.2.1 Meer samenwerking tussen hbo- en wo-opleidingen

Vertegenwoordigers uit het veld geven aan dat nauwer contact tussen verwante hbo- en wo-opleidingen kan helpen om de doorstroommogelijkheden te verbeteren. Ze weten elkaar soms nog niet te vinden. Door hbo-studenten de mogelijkheid te bieden om een 'ingedaald schakelprogramma', doorstroomminor, of keuzevakken op wo-niveau of aan een wo-instelling te volgen, kunnen zij beter worden voorbereid op een eventuele overstap naar de wo-master. Dergelijke voorbereiding *tijdens* de hbo-opleiding (in plaats van erna) wordt ook gezien als meer kostenefficiënt (zowel voor opleidingen/instellingen als voor studenten). Het naast elkaar leggen van de curricula kan ook helpen bij de vormgeving van een schakelprogramma. Sommige master-opleidingen reserveren een aantal plekken voor geïnteresseerde en geschikte studenten van specifieke, aansluitende hbo-opleidingen.

“Over de linie moeten hbo en wo voor verwante opleidingen samenwerken. Bijvoorbeeld in de vorm van doorstroomminoren aanbieden. Dat is voor studenten en opleidingen kostenefficiënt.”

“Wij hebben met [hbo-opleiding X] een samenwerking. Daarvan hebben we gezegd: voor het neusje van de zalm, als je daar een 7,5 of 8 hebt, daar hebben we een x aantal plaatsen voor gereserveerd, 3 per jaar ofzo [...] Aan onze kant weten we dat ze komen en aan welke voorwaarden ze moeten voldoen en aan de andere kant weten zij dat die mogelijkheid er is.”

Vertegenwoordigers uit het veld geven echter ook aan dat samenwerking niet altijd werkt en dat er soms op basis van negatieve ervaringen is besloten bepaalde samenwerkingen stop te zetten. Ook zouden ingedaalde voorbereidingsprogramma's niet altijd iets oplossen, omdat studenten vaak pas aan het einde van hun hbo-bacheloropleiding bedenken door te willen stromen.

“[Instelling X] had dit in het verleden maar heeft het afgeschaft omdat het studiesucces niet hoog genoeg was van hbo studenten. Zelfs als de studenten van het hbo op dezelfde campus kwamen was het niet te doen.”

“Een tweedejaars [hbo-opleiding X] is daar niet mee bezig op dat moment. Het idee dat ze meer willen daagt ergens op het moment van afstuderen. En dan wordt het moeilijk om nog iets te doen.”

4.2.2 Betere voorlichting, advisering en voorsortering

Verschillende gesprekspartners wijzen op het belang van een goede advisering en voorsortering van studenten, zodat iedereen (liefst direct) op de 'juiste' plek terecht komt en zodat iedereen die naar het wo wil en kan de juiste voorbereiding krijgt. Uit de analyse van de rondetafel-gesprekken blijkt dat dit gezien wordt als een ketenverantwoordelijkheid; het wegnemen van onterechte drempels en verbeteren van kansengelijkheid ligt volgens het veld grotendeels eerder in de keten (vóór de poorten van de universiteit). Hogescholen/studiebegeleiders zouden zich volgens gesprekspartners wel kunnen inzetten om 'talent te spotten' en geschikte studenten vroegtijdig te wijzen op de mogelijkheden (en benodigde voorbereiding) om over te stappen of door te stromen naar het wo. Wo-masteropleidingen zouden ook meer in kunnen zetten op voorlichting bij verwante hbo-opleidingen, zodat studenten zich op tijd kunnen gaan voorbereiden. In deze voorlichting en advisering kunnen studenten ook gewezen worden op slagingskansen en de verschillen tussen het hbo en het wo, zodat zij de juiste verwachtingen hebben en een bewuste keuze kunnen maken – wat niet altijd doorstromen hoeft te zijn.

“Dit is eigenlijk wel onderdeel van een groter en breder vraagstuk, we hebben het over een ketenverantwoordelijkheid. Op het moment dat studenten zich melden aan de poort van de universiteit hebben we al te maken met een selectie van een selectie van een selectie. [...] Soms gaat het over dingen waar je als universiteit bijna niets meer aan kunt doen.”

“Een ding is voorlichting vanuit de wo-masters voor hbo'ers. Hbo-studenten komen er nu pas in het derde of vierde jaar achter dat opleiding x gemiddeld een 7,5 als eis heeft. Dat is te laat: ze weten het niet en de deur zit dicht.”

“Het heeft ook te maken met de wijze van advisering. Als je een goede [hbo] student ziet en je denkt: die is zo geschikt voor het wo. Dan moet je zeggen: ik wil je niet kwijt, dat is niet goed voor onze opleiding, maar ga alsjeblieft universiteit doen. Bij sommigen zei ik, ook gezien de sociaal-emotionele ontwikkeling: ik denk dat een paar jaartjes hbo nog wel goed is. En bij sommigen zei ik: volgens mij moet je het helemaal niet willen. Dat is ook een eerlijk advies.”

Ook studentenvertegenwoordigers geven aan dat (hbo-)studenten niet altijd goed geïnformeerd worden over hun opties. Sommige studenten zouden hierdoor drempels ervaren en minder goed kunnen doorstromen. Een aantal gesprekspartners oppert het idee van een totaaloverzicht van alle doorstroommogelijkheden en alle masteropleidingen en hun toelatingseisen.

“Een ander voorlichtingssysteem zou daarin helpen. [...] Per opleiding is de toegankelijkheid wel te vinden online. Maar er is geen totaaloverzicht; voor oriënterende studenten is dat wel lastig.”

4.2.3 Alle masters toegankelijk? Twijfels en alternatieven

Vertegenwoordigers uit het veld vragen zich af of het wel mogelijk, nodig en wenselijk is dat alle wo-masteropleidingen toegankelijk zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden (i.e. een mogelijkheid tot toelating hebben, al dan niet via een schakelprogramma). Ze benadrukken dat dit sterk opleidingsafhankelijk is en volgens sommigen is ontoegankelijkheid soms terecht, bijvoorbeeld bij (bepaalde) research masters en masters die zeer specialistische voorkennis vereisen. Voor sommige wo-masters is misschien ook niet eens interesse vanuit hbo'ers. Vertegenwoordigers van masteropleidingen/universiteiten zijn daarom bezorgd over 'one size fits all-beleid'. Ook vinden gesprekspartners een dergelijke nadruk op toegankelijkheid schuren met de huidige manier van bekostigen.

“Er zijn nu eenmaal wo masters die niet goed zijn voor een hbo-bachelor, want dat zijn masters waarvoor er in het hbo geen geschikte vooropleiding voorhanden is.”

“Het bekostigingssysteem is er niet op ingericht. Dat je er niet voor betaald krijgt om mensen deze kans te bieden.”

“[Bekostiging] is de kern van de zaak. Op die strategische voet spelen wij dit spel – inclusief het nadenken hierover [toegankelijkheid voor hbo'ers]. Want dat zijn de prikkels waar je mee werkt. Los van de inhoud, ideeën over inclusie enzovoort. De harde werkelijkheid is: bekostiging.”

Een aantal gesprekspartners stelt voor om anders naar dit onderwerp te kijken en als doel te stellen dat er voor elke hbo-bachelor minimaal één doorstroommogelijkheid (een toegankelijke wo-master) moet zijn, in plaats van dat alle masters toegankelijk zouden moeten zijn. Hbo-studenten hebben dan het recht om door te stromen – zoals nu ook al voor wo-bachelor studenten geldt –, in plaats van dat opleidingen/instellingen verplicht zijn om toegankelijk te zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden. In het verlengde hiervan zou toegankelijkheid volgens sommigen op landelijk/stelselniveau gemonitord en gewaarborgd moeten worden en niet op instellings-/opleidingsniveau.

“Kijk naar landelijk niveau, neem toegankelijkheid meer over het hele land. Als er een mogelijkheid is dan zou je het als toegankelijk kunnen zien als een hbo student ook maar ergens in Nederland terecht kan voor een wo master.”

“Ik ben een groot voorstander van: voor elke hbo-bachelor student moet er een doorstroommogelijkheid zijn. Dus we moeten voor hbo-bachelors een wo master aanwijzen of enkele waar studenten naartoe kunnen. Maar om te zeggen dat alle wo masters toegankelijk moeten zijn voor hbo-bachelors, dat is de verkeerde kant op gedacht.”

Enkele gesprekspartners opperen ook het idee om schakelprogramma's landelijk te organiseren. Niet elke masteropleiding aan elke instelling zou een premaster hoeven in te richten en aan te bieden; er zou op één plek een premaster kunnen worden aangeboden voor hbo-bachelor gediplomeerden waarmee studenten na het afronden hiervan op verschillende plekken toelaatbaar zijn tot de wo-master.

“Kijkend naar kostenefficiëntie en efficiëntie van schaal: als je de koepels meekrijgt om het centraler te organiseren, om inderdaad het aantal locaties te beperken of om een centraal premasterplatform op te richten waar studenten hun premasters kunnen volgen. [...] Dus je biedt op één plek de premasters aan en dan mag je als student kiezen waar je je master gaat volgen. Daar moet je afspraken over maken en OCW moet bijdragen in de kosten.”

“Moet er bij alle wo masters een premaster zijn of kunnen daarover afspraken gemaakt worden, bij zoveel wel en zoveel niet? Kunnen niet een aantal universiteiten in het hele land dat doen?”

4.2.4 Principiële bezwaren bij doorstroom en toegankelijkheid

Uit de analyse van de rondetafelgesprekken blijkt dat er in het veld terughoudendheid bestaat als het gaat om het faciliteren van doorstroom en het verbeteren van de toegankelijkheid. Naast de eerdergenoemde praktische knelpunten en ongewenste gevolgen van toegankelijkheid, betrekken gesprekspartners het debat over de capaciteit van universiteiten, de wedloop naar een steeds 'hoger' onderwijsniveau, en de behoeften van de arbeidsmarkt bij de discussie over toegankelijkheid voor hbo'ers. 'Moet iedereen dan naar het wo?' is een vraag die gesteld wordt als nagedacht wordt over het verbeteren van toegankelijkheid.

Gesprekspartners geven aan dat universiteiten/wo-masters onder druk staan en de grenzen van hun capaciteit bereiken, wat reeds tot kwaliteitsproblemen leidt. Meer toegankelijkheid voor hbo'ers zou, volgens sommigen, tot meer druk leiden. De instroom van internationale studenten speelt hier ook een rol in en volgens sommigen zou de discussie over toegankelijkheid voor hbo'ers dan ook in samenhang hiermee moeten worden bekeken.

“Het is nu totaal overladen aan alle universiteiten. Bij [instelling X] staat het hele gebouw onder druk. Heel andere vormen van tentaminering. Hele grote groepen. Dit zet de kwaliteit onder druk.”

“Deze discussie gaat ook voor een groot deel over internationale instroom. Als dat aan banden wordt gelegd [...] dan is de vraag over wat de druk van hbo-instroom is ook weer anders.”

Verschillende gesprekspartners benoemen de maatschappelijke druk op studenten om een wo-diploma te halen en twijfelen aan de motivaties van (sommige) studenten om door te willen stromen naar een wo-master. Zijn ze geïnteresseerd in theoretische verdieping en wetenschappelijk onderzoek, of ervaren ze druk om een wo-diploma te halen? Doorstromen naar het wo lijkt volgens sommigen doel op zich te zijn, ook omdat het nog altijd wordt gezien als het hoogste niveau en omdat het in veel gevallen voordelen oplevert op de arbeidsmarkt. Vertegenwoordigers uit het veld vragen zich af of het hoger onderwijsstelsel de onderwijswedloop moet faciliteren door de toegankelijkheid van wo-masters te vergroten.

“We willen al jaren hoger en beter: een student zoekt het steeds hoger, wil steeds meer en zich onderscheiden van anderen. [...] Dus je moet een master op je cv hebben staan [...] en dan nog het liefst met een cum laude cijferlijst. Je moet je onderscheiden, anders val je niet op. En dat blijven we met zijn allen ook mogelijk maken. Dit zou je met zijn allen moeten bespreken: moet alles kunnen, moet alles zo doorgaan?”

“Dan komt ook uitstelgedrag om de hoek: ik wil nog niet gaan werken, dus dan maar nog een master, want dan heb ik meer kans op een leuke baan en verdienen je meer.”

“[Studenten moeten] zich realiseren waarom ze naar het wo zouden willen. Wat is het motief? Als ze zich realiseren dat wat ze willen bereiken ook met een hbo-master kan... Ik zie dat ze doorstromen zonder dat ze echt de vraag stelen van: wat wil ik daar nou mee? Ze gaan uit van het idee dat hoger beter is.”

“De bachelor is nu geen eindpunt. De BaMa-structuur is mislukt, zowel binnen het hoger onderwijs als in de maatschappij.”

Gesprekspartners duiden het ‘hoger is beter-denken’ en de onderwijswedloop als een breder maatschappelijk probleem. Sommigen benoemen, ook met het oog op de arbeidsmarkt, dat doorstroom naar het wo niet per se gewenst is en vragen zich af: hebben we als land wel zoveel wo'ers nodig? Voor het tegengaan van de onderwijswedloop en verdere druk op studenten én de wo-master zien vertegenwoordigers uit het veld een rol voor werkgevers weggelegd. Zij zouden te vaak om een wo-diploma vragen waar een hbo-diploma ook passend zou zijn. Gesprekspartners benoemen dat het onderwijsveld zich wel kan inzetten om de waarde van het hbo-diploma en de eigenheid van het hbo en het wo te (blijven) duiden en waarborgen. Ook wordt er naar de overheid gekeken voor een duidelijke visie op het doel van het binair stelsel (dat onderscheid maakt tussen hbo en wo) in combinatie met de BaMa-structuur (die inwisselbaarheid impliceert en doorstroom mogelijk maakt).

“Als je de meeste advertenties ziet, het is echt zeldzaam als er staat: hbo. Je kan ook gewoon zeggen: bachelor of master, maar er staat bijna altijd wo. Dat zou voor het werkveld iets kunnen zijn om in je werving anders te doen.”

“Tegenwoordig heb je de hbo-bachelor, de wo-bachelor, de hbo-master en de wo-master. Het bestaat allemaal naast elkaar en het heeft dezelfde term. Wat willen we hier eigenlijk mee? Wat vinden we dat het verschil moet zijn? Moet er verschil zijn? Er is een bredere discussie nodig. Nu is het een soort van symptoombestrijding.”

“We moeten goed helder houden wat de verschillen zijn tussen hbo en de universiteit, dat is niet voor niks en is bewust zo bedacht. Als je vooral kijkt naar toegankelijkheid en gelijkheid dan verlies je dat onderscheid. Dat heeft dus ook te maken met het waarderen van de verschillen en uniekheid daarin. De overheid kan aangeven; waar staan we voor en hoe staan we daarin en hoe breng je dat aan de man.”

De (ervaren) druk op universiteiten/wo-masteropleidingen lijkt (het denken over) het verbeteren van de toegankelijkheid voor hbo-bachelor gediplomeerden te belemmeren. Het valt op dat vertegenwoordigers uit het veld het verbeteren van de toegankelijkheid vaak gelijkstellen aan algehele groei en grotere studentaantallen. Dit, in plaats van toegankelijkheid zien als: het níet bij voorbaat uitsluiten van groepen studenten en het bieden van een mogelijkheid om deficiënties weg te werken. Eén rondetafeldeelnemer benoemt deze verwarring en merkt op dat toegankelijkheid niet betekent dat iedereen ook toegelaten moet worden en dat er ook direct een veel hogere instroom zal zijn:

“Er is een verschil tussen twee concepten, namelijk toegankelijkheid en toelaatbaarheid. [...] Je kunt zeggen: toegankelijk, ja – betekent het dat het de zoete inval wordt? Nee, absoluut niet. Daar is niemand mee geholpen. Studenten ook niet.”

5 Conclusies en aanbevelingen

Dit onderzoek geeft antwoord op de centrale onderzoeksvraag:

Waarom is een deel van de wo-masteropleidingen niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden en welke mogelijkheden en belemmeringen ziet het veld om de toegankelijkheid te verbeteren?

Om deze vraag te beantwoorden hebben we eerst de huidige stand van zaken wat betreft het aantal en type ontoegankelijke wo-masteropleidingen in kaart gebracht. Vervolgens hebben we rondetafelgesprekken georganiseerd met vertegenwoordigers uit het veld. In deze gesprekken gingen we dieper in op de redenen van wo-masteropleidingen om geen hbo'ers toe te laten. Daarnaast wilden we inzicht krijgen in welke mogelijkheden en belemmeringen het veld ziet om de toegankelijkheid van wo-masteropleidingen te verbeteren. In dit afsluitende hoofdstuk presenteren we onze conclusies en aanbevelingen.

5.1 Conclusies

5.1.1 Bijna een kwart van de wo-masteropleidingen is niet toegankelijk voor hbo-bachelor gediplomeerden

Uit ons vooronderzoek blijkt dat het percentage wo-masteropleidingen dat toegankelijk is voor hbo-gediplomeerden tussen 2018 en 2021 is toegenomen en daarna gestabiliseerd. Inmiddels is ruim driekwart van alle wo-masteropleidingen in het bekostigde onderwijs toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, meestal na het doorlopen van een efficiëntieprogramma. Bijna een kwart van de opleidingen geeft aan niet toegankelijk te zijn voor hbo'ers, ook niet via een standaard schakelprogramma of een ander traject gericht op het wegnemen van efficiënties. Deze opleidingen sluiten hbo-bachelor gediplomeerden per definitie uit. Zij lijken daarmee de mogelijkheid te negeren dat er binnen deze groep individuele hbo-gediplomeerden zijn die, binnen een redelijke termijn, aan de toelatingseisen van de master kunnen voldoen.

Ontoegankelijke masteropleidingen treffen we vooral aan onder researchmasters en masters met een selectie aan de poort, al dan niet vanwege een capaciteitsbeperking. Researchmasters zijn doorgaans meer academisch georiënteerd dan reguliere masters. Voor selecterende masters geldt dat de kans op afwijzing bestaat, ook na afronding van een efficiëntieprogramma. Een academische oriëntatie en risico op afwijzing werden beide als reden opgevoerd om hbo'ers buiten de deur te houden. Daarnaast zijn ontoegankelijke masters ongelijk verdeeld over sectoren en instellingen. Deze verschillen zijn niet altijd terug te voeren op het aanbod van researchmasters of selectieve masteropleidingen.

We concluderen dat bijna een kwart van de wo-masteropleidingen niet voldoet aan de opdracht tot het leveren van maatwerk bij het beoordelen van de toelaatbaarheid van kandidaten. Kandidaten met een hbo-bachelordiploma voldoen immers aan de vooropleidingseis en hebben het recht – als redelijkerwijs verwacht kan worden dat dit binnen redelijke termijn kan – om efficiënties weg te werken en zo aan de aanvullende toelatingseisen van de masteropleiding te voldoen.

5.1.2 Ontoegankelijkheid komt voort uit praktische en meer fundamentele knelpunten

De analyse van de rondetafelgesprekken laat zien dat de ontoegankelijkheid van een deel van de wo-masteropleidingen voortkomt uit: (1) ideeën over (te grote efficiënties door) verschillen tussen het hbo en het wo; (2) zorgen over negatieve invloed op rendement en kwaliteit; (3) uitdagingen bij het aanbieden van schakelprogramma's; en (4) moeite met individuele beoordeling van toelaatbaarheid en potentie.

Vertegenwoordigers van ontoegankelijke wo-masteropleidingen geven aan dat het niveau en het type onderwijs van hbo- en wo-bacheloropleidingen zo verschillend zijn, dat – in ieder geval bij hun master - hbo-bachelor gediplomeerden per definitie niet (binnen een redelijke termijn) de deficiënties kunnen wegwerken en aan de toelatingseisen kunnen (gaan) voldoen. Ze beoordelen de kans op slagen in de master bij hbo'ers als te laag. Het BaMa-stelsel, dat uitgaat van gelijkwaardigheid tussen het hbo- en wo-bachelordiploma en van de mogelijkheid tot overstappen, botst dus met uitgangspunten van het binair systeem, waarbij er bewust onderscheid wordt gemaakt tussen hoger beroepsonderwijs en academisch onderwijs.

Als gevolg hiervan verwachten sommige masteropleidingen ongewenste gevolgen van het toelaten van hbo-bachelor gediplomeerden, zoals hogere uitval, extra kosten voor zowel de instelling als de student, en negatieve invloed op de kwaliteit van de master. Ontoegankelijke opleidingen geven aan hbo-studenten te willen behoeden voor uitval en hen niet toe te laten uit zorg voor de student. Daarnaast speelt voor sommige opleidingen de lagere (verwachte) slagingskans, in combinatie met de huidige bekostigingssystematiek (op basis van het aantal diploma's), een rol in de keuze om geen hbo-bachelor gediplomeerden toe te laten.

Naast deze fundamentele bezwaren zijn er ook meer praktische knelpunten. Gesprekspartners benoemen de beperkte capaciteit voor het opzetten en aanbieden van schakel-/maatwerkprogramma's en het ontbreken van bekostiging hiervoor. Hierdoor beperken sommige instellingen of faculteiten het aantal opleidingen waarvoor een premaster wordt aangeboden.

Tot slot blijkt dat de wettelijke opdracht tot maatwerk bij de beoordeling van toelaatbaarheid en het wegwerken van deficiënties niet altijd uitvoerbaar is in de praktijk. Het individueel beoordelen van dossiers en potentie, en het opzetten van maatwerktrajecten, kost veel tijd en geld. Masteropleidingen formuleren de toelatingseisen daarom vaak relatief streng, wat er soms toe leidt dat hbo-bachelor gediplomeerden worden buitengesloten of ontmoedigd. Bovendien is er onduidelijkheid in het veld over de wijze waarop (grote aantallen) aanmeldingen kunnen worden beoordeeld op een manier die geschikte hbo-bachelor gediplomeerden ook een kans op toelating biedt.

5.1.3 Mogelijkheden voor verbetering worden vooral buiten universiteiten gezocht en er zijn twijfels aan de noodzaak voor brede toegankelijkheid

Vertegenwoordigers uit het veld benoemen verschillende concrete acties om drempels voor hbo-bachelor gediplomeerden weg te nemen. Hierbij wordt vooral gedacht aan interventies om studenten eerder op de 'juiste' plek te krijgen en/of hen eerder voor te bereiden op een wo-master indien zij willen doorstromen – en niet zozeer aan aanpassingen in het toelatingsbeleid van wo-masters. Via 'ingedaalde schakelprogramma's', doorstroomminoren, of het aanbieden van keuzevakken op wo-niveau tijdens de hbo-opleiding, kunnen studenten beter worden voorbereid op een eventuele overstap naar de wo-master. Dergelijke voorbereiding tijdens de hbo-opleiding (in plaats van erna) wordt ook gezien als meer kostenefficiënt, zowel voor instellingen als voor studenten. Ook betere voorlichting aan studenten kan helpen om hen te wijzen op de mogelijkheden en de toelatingseisen, waardoor zij later niet voor een gesloten deur komen te staan.

Tegelijkertijd roept dit onderwerp bij vertegenwoordigers uit het veld de vraag op of het wel haalbaar en wenselijk is dat alle wo-masteropleidingen toegankelijk zijn voor hbo-bachelor gediplomeerden. Gesprekspartners benadrukken dat dit afhankelijk is van het type opleiding; er bestaan gevallen waarbij een hbo-opleiding per definitie onvoldoende voorbereidt op de betreffende wo-master, bijvoorbeeld bij (bepaalde) research masters en masters die zeer specialistische voorkennis vereisen. Ook vindt het veld een dergelijke nadruk op toegankelijkheid schuren met het ontbreken van bekostiging voor premasters. Een aantal gesprekspartners stelt voor om het doel te heroverwegen: in plaats van brede toegankelijkheid voor alle masters, zou een minimale doorstroommogelijkheid (één toegankelijke wo-master) per hbo-bachelor volstaan.

Ook blijkt uit dit onderzoek dat er in het veld twijfel bestaat over de noodzaak en wenselijkheid van het faciliteren van doorstroom. De 'onderwijswedloop' (de maatschappelijke druk op studenten om een wo-diploma te halen) legt druk op de kwaliteit en capaciteit van de wo-master; sommige vertegenwoordigers uit het veld vragen zich af of studenten wel met de juiste motivatie doorstromen en of het hoger onderwijsstelsel deze wedloop zou moeten faciliteren. Hierbij lijkt er weinig aandacht te zijn voor de kansen van (geschikte en gemotiveerde) hbo-gediplomeerden en het uitgangspunt dat een hbo-bachelordiploma wettelijk gezien gelijkwaardig is aan een wo-bachelordiploma.

5.2 Discussie en aanbevelingen

De inspectie vindt toegankelijkheid en kansengelijkheid binnen het hoger onderwijs belangrijk. De volgende uitgangspunten vormen ons perspectief op de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden:

Voor studenten die hun talenten willen ontwikkelen - waaronder twijfelaars, laatbloeiers en kandidaten die eerder in hun loopbaan kansen zijn ontzegd - is het essentieel dat er soepele stapel- en doorstroommogelijkheden zijn.

- Met de inrichting van de BaMa-structuur is het mogelijk gemaakt om gedurende de opleiding nieuwe keuzes te maken, zoals een verdere specialisatie door middel van een wetenschappelijke masteropleiding, al dan niet in een andere richting dan de bacheloropleiding.
- De vooropleidingseis voor een masteropleiding is een hbo- óf wo-bachelor diploma. (Aanvullende) toelatingseisen zijn gelijk voor hbo- en wo-bachelor gediplomeerden; het huidige wettelijke kader staat niet toe een gehele groep op basis van een hbo-vooropleiding van het wo-masteronderwijs uit te sluiten.
- Instellingen hebben een wettelijke verplichting ten aanzien van het bieden van de mogelijkheid tekortkomingen weg te nemen om aan de toelatingseisen te voldoen. Maatwerk moet daarbij centraal staan.
- Op basis van onze bevindingen doen we een aantal aanbevelingen aan het veld om de toegankelijkheid van wo-masters te verbeteren. Vervolgens besteden we aandacht aan de fundamentele knelpunten die worden genoemd als het gaat om het verbeteren van de toegankelijkheid van (alle) wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden. Hieruit volgt een aanbeveling aan de minister.

5.2.1 Aanbevelingen aan instellingen en koepels

- A. *Houd de toelatingseisen en -procedures van wo-masteropleidingen tegen het licht; ga na of er sprake is van onterechte uitsluiting van hbo-bachelor gediplomeerden.*

Uit dit onderzoek blijkt dat bijna een kwart van de wo-masteropleidingen niet toegankelijk is voor hbo-bachelor gediplomeerden en dat er zowel fundamentele als meer praktische redenen

zijn dat sommige masteropleidingen ervoor kiezen om geen hbo-bachelor gediplomeerden toe te laten. Echter de enige geldige reden, binnen het huidige wettelijke kader, om een aanmelder met een (hbo dan wel wo) bachelordiploma niet toe te laten, is dat op individuele basis niet redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze persoon binnen een redelijke termijn via een efficiëntieprogramma aan de toelatingseisen kan voldoen. Het ontbreken van een diploma op wo-niveau óf een onvoldoende 'verwante' bacheloropleiding kunnen in ieder geval geen reden zijn om personen op voorhand uit te sluiten (zie: MvT wijziging Variawet 2021). De inspectie dringt erop aan dat instellingen nagaan of er sprake is van onterechte uitsluiting van hbo-bachelor gediplomeerden bij de toelating tot hun wo-masteropleidingen. Ook het voeren van ontmoedigingsbeleid voor hbo'ers of het maximeren van het aantal opleidingen waarvoor een efficiëntieprogramma wordt aangeboden druist in tegen de wettelijke opdracht. Tenslotte moeten wo-masteropleidingen en instellingen zorgen voor duidelijke en eerlijke informatievoorziening aan aspirant-studenten wat betreft de toelatingsmogelijkheden, -eisen en -procedure.

- B. *Faciliteer kennisdeling over het hanteren van aanvullende toelatingseisen en het leveren van maatwerk bij toelating en het wegnemen van efficiënties.*

Uit dit onderzoek blijkt dat de ontoegankelijkheid van een deel van de wo-masteropleidingen (en het afwijzen van hbo-bachelor gediplomeerden als groep) mede wordt verklaard door het ontbreken van kennis en expertise over het (leveren van maatwerk bij het) beoordelen van toelaatbaarheid en het wegnemen van efficiënties. Hoe kun je als opleiding een inschatting maken of iemand binnen een bepaalde termijn aan de toelatingseisen kan gaan voldoen? En hoe kun je studenten met verschillende efficiëntie-pakketten allemaal de mogelijkheid bieden om tekortkomingen weg te nemen? Hoe zorg je ervoor dat, met goede inhoudelijke kwalitatieve toelatingseisen, niet alleen de juiste wo'er, maar ook de juiste hbo'er instroomt?

Tegelijkertijd lukt het een deel van de wo-masteropleidingen (en soms zelfs opleidingen met dezelfde isat-code) wél om toegankelijk te zijn en om maatwerk te leveren. De inspectie beveelt instellingen en met name de koepels daarom aan om in te zetten op kennisontwikkeling en -deling over toelating tot de wo-master, met specifieke aandacht voor de gelijke behandeling van hbo- en wo-bachelor gediplomeerden. Het Kader Toelating Master van de UNL uit 20185, dat universiteiten een handvat biedt, spreekt nog van het verwantschaps criterium en zou explicieter

in moeten gaan op de positie van hbo-bachelor gediplomeerden. Daar komt bij dat er bij efficiëntieprogramma's ook steeds vaker selectie wordt toegepast in verband met capaciteit. Ook daar is een eerlijke en doelmatige selectieprocedure een vereiste. Het ontwerpen en monitoren van toelatingsprocedures verdient bij alle opleidingen blijvende aandacht, bijvoorbeeld aan de hand van het Handboek Selectie (Schreurs et.al. 2023).

C. *Stimuleer contact en samenwerking tussen hbo-bachelor- en wo-masteropleidingen.*

Uit dit onderzoek blijkt ook dat nauwer contact en samenwerking tussen hbo-bachelor- en wo-masteropleidingen, waartussen (de wens tot) doorstroom te verwachten is, de toegankelijkheid kan verbeteren. Vertegenwoordigers uit het veld geven aan dat ze elkaar soms niet weten te vinden. Voor goede en tijdige voorlichting aan studenten over doorstroommogelijkheden en toelatingseisen is echter nauw contact tussen opleidingen nodig en voor de ontwikkeling van goed afgestemde voorbereidingsprogramma's en schakelprogramma's helpt het om goed zicht te hebben op elkaars onderwijsprogramma's. Het strekt daarom tot aanbeveling om in te zetten op meer samenwerking.

5.2.2 Aanbeveling aan de minister

D. *Verschaf helderheid over de opdracht aan het stelsel wat betreft de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden en zorg dat deze uitvoerbaar is.*

Ondanks het feit dat we constateren dat een deel van de wo-masteropleidingen niet het vereiste maatwerk biedt bij de toelating tot hun opleiding en er meer aandacht moet worden besteed aan de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden, is de inspectie niet doof voor de belemmeringen die het veld benoemt. In een aantal gevallen zijn deze fundamenteel van aard.

De terughoudendheid van het veld lijkt zich te richten op de vraag in hoeverre toegankelijkheid altijd mogelijk gemaakt moet worden. Wat wordt nu precies beoogd met de wet die gaat over de toegankelijkheid van het wo-masteronderwijs voor (hbo-)bachelor gediplomeerden? Moeten alle hbo'ers de mogelijkheid krijgen door te stromen naar een wo-masteropleiding of moeten alle wo-masteropleidingen aan hbo'ers de mogelijkheid bieden om toegelaten te worden? Het hbo- en wo-bachelordiploma is wettelijk gezien weliswaar gelijkgeschakeld, maar wat betreft hun waarde op de arbeidsmarkt onvergelijkbaar (Dijksman e.a., 2021). Dit lijkt zich te vertalen in het feit dat alleen voor wo-bachelorstudenten in de wet is bepaald dat er altijd een wo-masteropleiding moet zijn waar een student zich kan inschrijven (Art 7.30b, lid 6). Voor wo-bachelors wordt een master gezien als een noodzaak, voor hbo'ers geldt die noodzaak niet. Het is voor het veld niet duidelijk of een ontoegankelijke master per definitie een probleem is.

De uitgangspunten van het BaMa-stelsel lijken zo beschouwd te botsen met het binaire stelsel dat we met het hbo en wo kennen in Nederland. Een legitieme vraag is dan of we niet bezig zijn om beide principes koste wat kost te verenigen, met alle bijkomende complicaties van dien. Want doorstroom mogelijk maken in de BaMa-structuur vraagt om een 'gelijker' hbo en wo, terwijl het binaire systeem zich met een beroepsgericht hbo en een academisch wo richt op verschillende kwaliteiten. Het binaire systeem gaat uit van verschillen, de BaMa-structuur veronderstelt inwisselbaarheid. Welk systeem prevaleert? Of (hoe) zijn ze te combineren?

De inspectie neemt deze fundamentele vragen serieus en roept de minister op meer helderheid te verschaffen over de opdracht aan het stelsel als het gaat om de toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelor gediplomeerden en over de verantwoordelijkheid die instellingen hierbij hebben. Er moet daarbij ook oog zijn voor praktische uitvoerbaarheid en de benodigde randvoorwaarden.

5.3 Vervolg

De toegankelijkheid van het hoger onderwijs verdient continue aandacht. Hierbij is vooral van belang dat bepaalde (groepen) studenten niet onterecht worden uitgesloten of benadeeld in hun kans op toelating. De inspectie blijft de toegankelijkheid van het hoger onderwijs monitoren op stelselniveau en zal er bij instellingen op aandringen om hun wettelijke verplichtingen na te komen. De resultaten van dit onderzoek worden meegenomen in het instellingstoezicht.

Een mogelijk vervolgonderzoek op stelselniveau betreft een nadere verkenning van het toelatingsbeleid van wo-masters. Daarbij zou onderzocht kunnen worden welke aanvullende toelatingseisen wo-masters hanteren en in hoeverre en op welke manier wordt beoordeeld of van individuele aanmelders redelijkerwijs kan worden verwacht dat zij binnen een redelijke termijn aan de toelatingseisen kunnen voldoen. Ook kan worden bekeken in hoeverre hierbij rekening wordt gehouden met kansengelijkheid, bijvoorbeeld tussen hbo- en wo-bachelor gediplomeerden, studenten met een buitenlandse of Nederlandse vooropleiding, en aanmelders met een bachelor van de 'eigen' of een andere instelling.

Ten slotte hebben we momenteel weinig zicht op de drempels die hbo'ers zelf ervaren bij hun aspiraties voor een academische vervolgopleiding. Er is ook onvoldoende zicht op de omvang van het probleem van ontoegankelijkheid van de wo-master vanuit het studentenperspectief; hoeveel hbo-bachelor gediplomeerden kunnen niet terecht bij de wo-master van hun keuze? Ook hier zou vervolgonderzoek meer licht op kunnen werpen.

Bijlage 1 Uitvraag onder wo-masteropleidingen: excelformat

1	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
2	Universiteit []									
3	Masteropleidingen per interessegebied	Isat	Capaciteitsbeperking?	Ja, namelijk..	Nee, want..	Toelichting	Is er sprake van selectie- eisen?	In welke taal wordt de opleiding verzorgd?	Is een taaltoets verplicht?	Algemene opmerkingen
4	Interessegebied/faculteit 1									
5	Master A	60001	Nog in te vullen	Nvt	Nvt	Indien nee, vink hier dan de belangrijkste reden aan. Bij meerdere redenen kunt u dit bij toelichting kolom F aangeven.	Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
6	Master B	60002	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
7	Master C	60003	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
8	Master E	60004	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
9	Master F	60005	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
10	Master G	60006	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
11	Master H	60007	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
12	Master I	60008	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
13	Master J	60009	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
14	Master K	60010	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
15										
16	Interessegebied/faculteit 2									
17	Master L	60011	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
18	Master M	60012	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
19	Master N	60013	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
20	Master O	60014	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
21	Master P	60015	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
22	Master Q	60016	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
23										
24	Interessegebied/faculteit 3									
25	Master R	60020	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
26	Master S	60021	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
27	Master T	60022	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
28	Master U	60023	Nog in te vullen	Nvt	Nvt		Nog in te vullen	Nog in te vullen	Nog in te vullen	
29										
30										

Bijlage 2 Invulinstructie uitvraag

Invulinstructie behorende bij inventarisatie selectieve masters en schakelprogramma's 2023

Inleiding

De afschaffing van het automatisch toelatingsrecht tot de master geeft universiteiten meer mogelijkheden om kwalitatieve eisen te stellen voor de toelating tot een masteropleiding (WHW art.7.30b). Naast (1) eisen die gaan over de inhoud en het niveau van het bachelordiploma, om te bepalen of deze voldoende aansluit op de master, kan een masteropleiding de toelating ook baseren op (2) eisen die gaan over een specifieke aanleg of talent dat het niveau van het bachelordiploma overstijgt of buiten het diploma dient aangetoond te worden (zoals motivatie). In het [Begrippenkader toelating en selectie in de master](#) wordt het eerste gedefinieerd als een toelatingseis (aansluiting met betrekking tot de master), en het tweede als een selectie-eis (overstijgend ten opzichte van de inhoud van het bachelordiploma).

De Inspectie van het Onderwijs wil voor het huidige collegejaar (2023-2024) in kaart brengen hoeveel masteropleidingen selectie-eisen stellen. Daarnaast bevragen we ook op welke wijze hbo-bachelor gediplomeerden toegelaten worden tot een wo-masteropleiding of waarom ze niet worden toegelaten. Een dergelijke inventarisatie heeft eerder ook plaatsgevonden voor de collegejaren 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020 en 2021-2022. Vanaf het collegejaar 2019-2020 sluiten we aan bij de terminologie van het bovengenoemd begrippenkader dat is vastgesteld in maart 2019 door OCW, UNL (destijds VSNU), LSVb en ISO.

Om de inventarisatie te maken is bijgevoegd invulbestand samengesteld met de masteropleidingen die aan uw universiteit worden aangeboden. We vragen u dit overzicht voor iedere masteropleiding in te vullen voor de situatie op 1 september 2023

U wordt vriendelijk verzocht het ingevulde formulier voor **10 november 2023** te mailen naar [mailadres]

Voor vragen kunt u terecht bij Joris Bastian [mailadres] of bij Susanne Rijken [mailadres].

Invulinstructie

De inventarisatie heeft de vorm van een invulbestand/excelformat per instelling. In de eerste kolom staan de bekostigde masteropleidingen aan uw universiteit. Voor instellingen met een groot aantal masteropleidingen is een onderverdeling gemaakt naar faculteit, thema of interessegebied. Met de plus (+) en min (-) knoppen vóór de eerste kolom kunt u de lijst met masteropleidingen per categorie in- en uitvouwen. Deze lijst met opleidingen is samengesteld op basis van het croho (oktober 2023) en de website van uw universiteit. Niet-bekostigde en post-initiële masteropleidingen zijn hierin niet opgenomen. Dit geldt ook voor tracks of specialisaties binnen een bestaande masteropleiding. Mochten er masteropleidingen ontbreken, dan we verzoeken wij u deze toe te voegen aan het invulbestand. Als er opleidingen op het invulbestand staan opgenomen die niet meer worden verzorgd aan uw instelling, dan kunt u dit aangeven in de toelichting in kolom J.

In de overige kolommen staat een aantal vragen verkort weergegeven. Deze instructie geeft verdere uitleg bij de vragen.

Vraag naar capaciteitsbeperking (kolom C)

In kolom C wordt u gevraagd aan te geven welke opleidingen een beperkt aantal in te schrijven personen heeft vastgesteld (capaciteitsbeperking).

Vraag naar toelating hbo-bachelor gediplomeerden (kolom D, E en F)

Kolom D en E staan default op niet van toepassing. Is de opleiding toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, dan kunt u in kolom D aangeven onder welke voorwaarden hbo-gediplomeerden worden toegelaten. Is de opleiding **niet** toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, dan kunt u in kolom E aangeven wat daarvoor de belangrijkste reden is. Zijn er meerdere redenen, dan kunt u deze opnemen in kolom F.

De opleiding is toegankelijk voor hbo-gediplomeerden (Kolom D).

De volgende antwoordcategorieën zijn opgenomen.

- ☐ **Nvt** Toelichting: Is de opleiding niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, dan laat u het antwoord op nvt staan.
- ☐ Hbo-gediplomeerden worden **rechtstreeks** tot deze opleiding toegelaten **zonder** dat zij een **schakelprogramma of ander deficiëntieprogramma** hoeven te doorlopen.
- ☐ Toelichting: dit betekent dat een hbo-gediplomeerde van een (verwante) hbo-opleiding direct kan instromen in de betreffende masteropleiding zonder hbo/wo-schakeltraject. Eventuele selectie-eisen die voor deze opleiding worden gesteld, gelden ook voor de hbo-student.
- ☐ Hbo-gediplomeerden worden tot deze opleiding toegelaten **nadat deficiënties zijn weggewerkt**, bijvoorbeeld door middel van een standaard schakelprogramma, een maatwerkprogramma, een doorstroomminor, een premaster of op een andere wijze.

De opleiding is niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden (Kolom E).

De verschillende redenen die in deze antwoordcategorieën worden weergegeven zijn gebaseerd op de eerdere inventarisatie naar de toelating van hbo-gediplomeerden ([Doorstromen van hbo naar wo | Rapport | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)). De meest voorkomende antwoorden worden voorgelegd. Kies de voor u belangrijkste reden of geef bij 'anders, namelijk' aan welke reden voor u geldt. De volgende antwoordcategorieën zijn opgenomen.

- ☐ **Nvt**
Toelichting: Is de opleiding toegankelijk voor hbo-gediplomeerden, dan laat u het antwoord op nvt staan.
- ☐ **De opleiding vereist academische vaardigheden**
Toelichting: De masteropleiding vereist vaardigheden die in een academische/universitaire omgeving zijn aangeleerd. Deze academische vaardigheden ontbreken of zijn ontoereikend in het hbo-curriculum. Denk bijvoorbeeld aan de vereiste vaardigheden voor een researchmaster.
- ☐ **Er bestaat geen verwante hbo-opleiding**
Toelichting: Er is geen hbo-opleiding die voorbereid of aansluit op de inhoud van deze masteropleiding.
- ☐ **Voor de opleiding gelden beroepsvereisten**
Toelichting: Voor de masteropleiding moet aan bepaalde beroepsvereisten worden voldaan, zoals bijvoorbeeld voor masters in de gezondheidszorg of Notarieel Recht.
- ☐ **Andere reden, namelijk ...** Licht kort toe in kolom F 'toelichting'
Toelichting: indien hbo-gediplomeerden niet worden toegelaten om een andere reden dan hierboven vermeld, leg dan hier uit welke reden voor u geldt.

Selectie-eisen (kolom G)

In kolom G wordt u gevraagd aan te geven welke masteropleidingen selectie-eisen stellen, conform de definitie uit het [Begrippenkader toelating en selectie in de master](#).

Selectie-eisen worden gesteld aan gediplomeerden van een bacheloropleiding of equivalent, en betreffen eisen die gaan over een specifieke aanleg, motivatie of talent dat het niveau van het bachelordiploma overstijgt of buiten het diploma aangetoond dient te worden.

NB Het voldoen aan administratieve eisen (zoals het inleveren van een kopie van het paspoort) valt hier niet onder. Ook een taaltoets (bijvoorbeeld IELTS, TOEFL of Nederlands Staatsexamen) rekenen wij hier niet tot een selectie-eis. Ook **toelatingseisen** worden **niet** gerekend als selectie-eisen.

NB Als gediplomeerden van specifieke bacheloropleidingen rechte toegang krijgen tot de betreffende masteropleiding (zoals voorheen het geval was bij de doorstroommaster), maar aan gediplomeerden van andere bacheloropleidingen eisen worden gesteld, is er **geen** sprake van selectie.

Uit het begrippenkader:

Selectie-eisen

Toelating voor een masteropleiding kan op meer criteria gebaseerd zijn dan enkel een geldig diploma van een bacheloropleiding of vergelijkbaar niveau (denk hierbij bijvoorbeeld aan motivatie, bovengemiddelde statistische vaardigheden of bestuurservaring). Dit noemen we selectie-eisen. Selectie-eisen gaan over vaardigheden van de student die buiten/boven de eindkwalificaties van de graad bachelor gaan. Dit kunnen aspecten zijn die een relatie hebben met de persoonlijke kwaliteiten van de student (motivatie) dan wel met de uiteindelijke resultaten die in de vooropleiding behaald zijn (en uitstijgen boven het niveau van de eindkwalificatie van de opleiding).

Toelatingseisen

Toelatingseisen hebben betrekking op de kennis en competenties die de student verworven kan hebben tijdens de bacheloropleiding en hebben dus een relatie met de inhoud van de graad bachelor. Toelatingseisen gaan over de inhoud van het bachelordiploma, om te bepalen of deze voldoende aansluit op de master. We vragen in deze inventarisatie **niet** naar toelatingseisen.

Taal van de opleiding (kolom H)

In kolom H wordt u gevraagd aan te geven in welke taal/talen een masteropleiding wordt aangeboden. Hiervoor hanteren we de definitie die de UNL heeft gebruikt bij haar inventarisatie van de voertaal van opleidingen. Aanvullend op deze definitie hebben we de categorie *Overig* opgenomen:

- ☐ Nederlandstalige (**Nederlands**) opleidingen zijn opleidingen die enkel te volgen zijn wanneer de student de Nederlandse taal machtig is. Dit wil **niet** zeggen dat de opleiding volledig in het Nederlands moet zijn.
- ☐ Engelstalige (**Engels**) opleidingen zijn opleidingen die volledig Engelstalig zijn.
- ☐ Nederlands en Engelstalige (**Nederlands en Engels**) opleidingen zijn opleidingen waarbij de student kan kiezen tussen een Nederlandstalige en een Engelstalige variant van de opleiding.
- ☐ Opleidingen in overige talen (**Overig**) zijn opleidingen die volledig anderstalig zijn: zijnde niet Nederlands of Engels.

Taaltoets (kolom I)

Bij Taaltoets wordt u gevraagd of de opleiding een taaltoets vereist. Er zijn vier antwoordmogelijkheden. Kies het antwoord dat het beste past bij uw situatie.

- ☐ Nee
- ☐ Ja, voor iedereen *Toelichting: deze categorie selecteert u alleen als alle aspirant studenten – dus ook Nederlandse studenten of bijvoorbeeld studenten die een Engelstalige bachelor hebben afgerond - een taaltoets moeten afleggen.*
- ☐ Ja, maar niet voor Nederlandse studenten *Toelichting: deze categorie selecteert u als internationale studenten een taaltoets moeten afleggen. Studenten met bijvoorbeeld het Engels of het Nederlands als moedertaal kunnen van een dergelijke taaltoets uitgesloten zijn.*
- ☐ Ja, voor studenten voor wie het vereiste taalniveau Engels niet aantoonbaar is. *Toelichting: deze categorie selecteert u als studenten die kunnen aantonen dat zij voldoen aan het vereiste taalniveau, geen Engelse taaltoets hoeven af te leggen. Denk hierbij aan een eindexamencijfer Engels op het vwo diploma of een eerder behaald Cambridge C1 certificate.*
- ☐ Ja, voor studenten voor wie het vereiste taalniveau Nederlands niet aantoonbaar is. *Toelichting: deze categorie selecteert u als studenten die kunnen aantonen dat zij voldoen aan het vereiste taalniveau, geen Nederlandse taaltoets hoeven af te leggen.*

Overige opmerkingen

In kolom J 'overige opmerkingen' kunt u eventuele andere algemene opmerkingen kwijt.

Bijlage 3 Toegankelijkheid wo-masters: achterliggende cijfers

B1. Inleiding

In 2023 hebben we de toegankelijkheid van wo-masteropleidingen voor hbo-bachelor gediplomeerden geïnventariseerd. Deze inventarisatie is gedaan met behulp van een invulformat in excel waarin per wo-masteropleiding verschillende kenmerken van de betreffende opleiding aangegeven kon worden (zie bijlage 1). De inventarisatie richtte zich voornamelijk op de toegankelijkheid van de wo-masteropleidingen voor hbo-gediplomeerden, maar betrof ook selectie, capaciteitsbeperking en instructietaal van de opleiding. De respons was 100 procent.

De inventarisatie was een herhaling van de inventarisatie van doorstroommogelijkheden vanuit het hbo naar het wo die we in 2018 hebben gedaan voor het onderzoek destijds naar de toegankelijkheid van wo-masteropleidingen voor hbo'ers (IvHO, 2019). Op een aantal punten hebben we de vraagstelling in 2023 gewijzigd. De belangrijkste wijziging betrof het indikken van mogelijke redenen om hbo'ers niet tot de masteropleiding toe te laten, zodat dit met een drop-downmenu kon worden uitgevraagd. Deze indikking is gemaakt op basis van alle antwoorden die de wo-masteropleidingen in 2018 hebben gegeven bij de open vraag naar redenen voor niet-toegankelijkheid (zie ook IvHO, 2019).

In 2021 is een inventarisatie naar selectiekenmerken en -instrumenten van wo-masteropleidingen gedaan. Daarin is ook een vraag naar de toegankelijkheid van de wo-master voor hbo'ers meegenomen. Deze bijlage bevat de resultaten van de uitvraag van 2023. Waar relevant zijn deze vergeleken met die uit 2018 en 2021.

B2. Hoeveel wo-masteropleidingen zijn niet toegankelijk in studiejaar 2023-2024?

Totaal

In totaal hebben we 751 wo-masteropleidingen van 21 instellingen gevraagd het excel format in te vullen. Dit zijn de 13 grote universiteiten die ook in de voorgaande jaren zijn benaderd, aangevuld met 5 universiteiten en 3 hogescholen met ook een wo-masteraanbod. Van deze 751 opleidingen zijn er 176 niet toegankelijk voor hbo'ers, ook niet na een schakelprogramma of een ander efficiëntieprogramma. Dat is 23,4 procent van alle bevroagde wo-masteropleidingen. Beperken we ons tot alleen de 13 grote universiteiten, dan is 24,2 procent van het masteraanbod niet toegankelijk voor hbo bachelor-gediplomeerden.

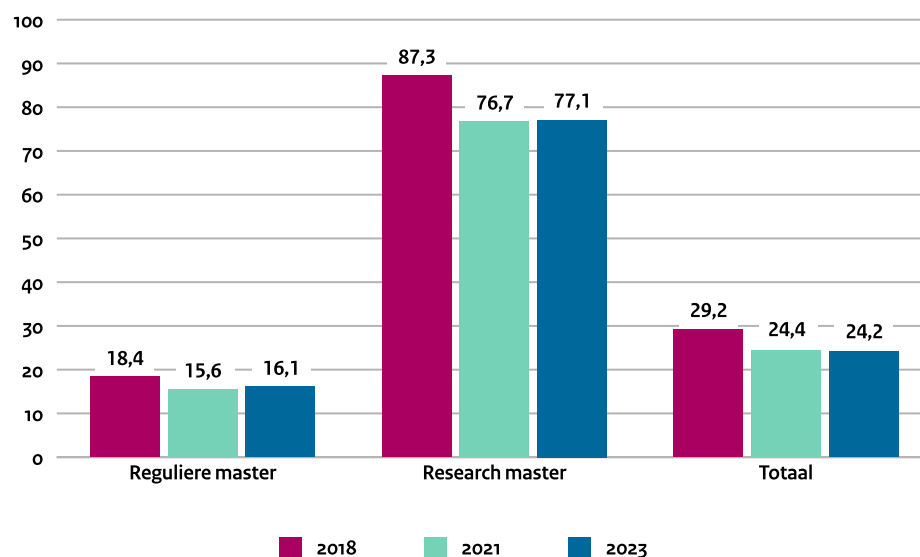
Regulier versus researchmasters

Kandidaten voor een researchmaster moeten om te worden toegelaten vaker aan toelatingseisen voldoen dan kandidaten voor een reguliere master. Researchmasters duren doorgaans 2 jaar en zijn vaak gericht op een academische loopbaan. We zagen al in onze eerdere uitvraag dat researchmasters vaker niet toegankelijk zijn voor hbo'ers. Splitsen we de bevroagde masteropleidingen op naar research- en reguliere masters, dan is respectievelijk 77,1 en 15,6 procent van deze opleidingen niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden.

Ontwikkeling sinds 2018

In 2018, 2021 en 2023 is een uitvraag gedaan onder masteropleidingen met ook de vraag naar de toegankelijkheid voor hbo-gediplomeerden. We zien dat sinds 2018 de toegankelijkheid van het wo-masteronderwijs enigszins is toegenomen. We vergelijken daarvoor de 13 grote universiteiten die alle drie de jaren zijn benaderd. In 2018 was 29,2% van de wo-masteropleidingen niet toegankelijk voor hbo'ers, in 2021 was dit afgenomen naar 24,4% en dit is in 2023 min of meer gelijk gebleven op 24,2%. Deze ontwikkeling zien we ook terug voor de reguliere en research-masters afzonderlijk (zie figuur B.1).

Figuur B.1 Percentage wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, 2018, 2021, 2023

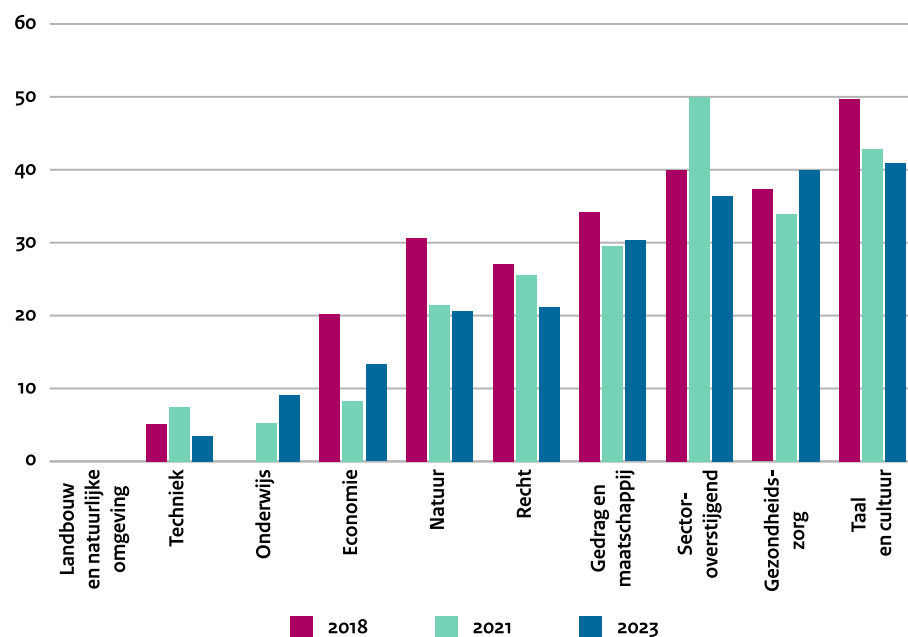
B3. Kenmerken van niet-toegankelijke masteropleidingen

We zagen al dat met name researchmasters niet toegankelijk zijn voor hbo-gediplomeerden. Er zijn ook verschillen tussen andere kenmerken van niet-toegankelijke wo-masters, zoals sector en omvang.

Sectoren

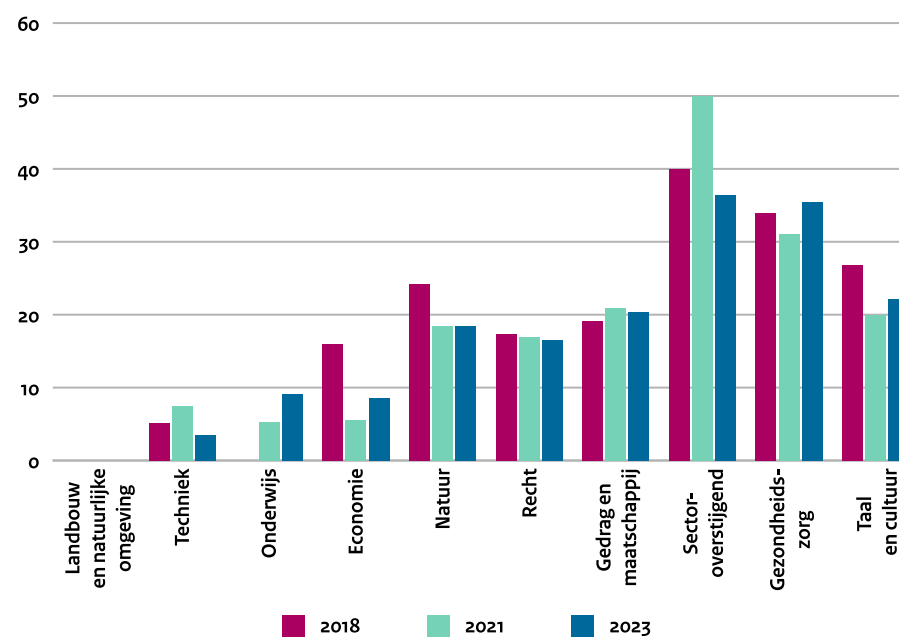
Wo-masteropleidingen in de sector Taal en cultuur, Gezondheidszorg, Gedrag en maatschappij of sectoroverstijgende opleidingen zijn het minst toegankelijk voor hbo-gediplomeerden. 30 procent of meer van de masteropleidingen in deze sectoren is niet toegankelijk. Wo-masteropleidingen in de sector Landbouw, Techniek, Onderwijs en Natuur zijn het toegankelijkst. Minder dan 15 procent van de wo-masteropleidingen in deze sectoren is niet toegankelijk, waarbij de sector Landbouw geen enkele niet-toegankelijke wo-masteropleiding kent. Vergeleken met 2018 is de toegankelijkheid in bijna alle sectoren licht toegenomen. Twee uitzonderingen vormen de sector Gezondheidszorg en de sector Onderwijs. Daar is de toegankelijkheid met respectievelijk bijna 3 en 9 procentpunten afgenomen. In absolute aantallen betekent dat voor masteropleidingen in de Gezondheidszorg én in de sector Onderwijs twee niet-toegankelijke opleidingen meer dan in 2018.

Figuur B.2 Percentage reguliere en research wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar sector, 2018, 2021, 2023

Als we er rekening mee houden dat de ene sector meer researchmasters aanbiedt dan de ander neemt het aandeel niet-toegankelijke masters per sector weliswaar af, maar blijven de sectorverschillen min of meer vergelijkbaar.

Figuur B.3 Percentage reguliere wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar sector, 2018, 2021, 2023

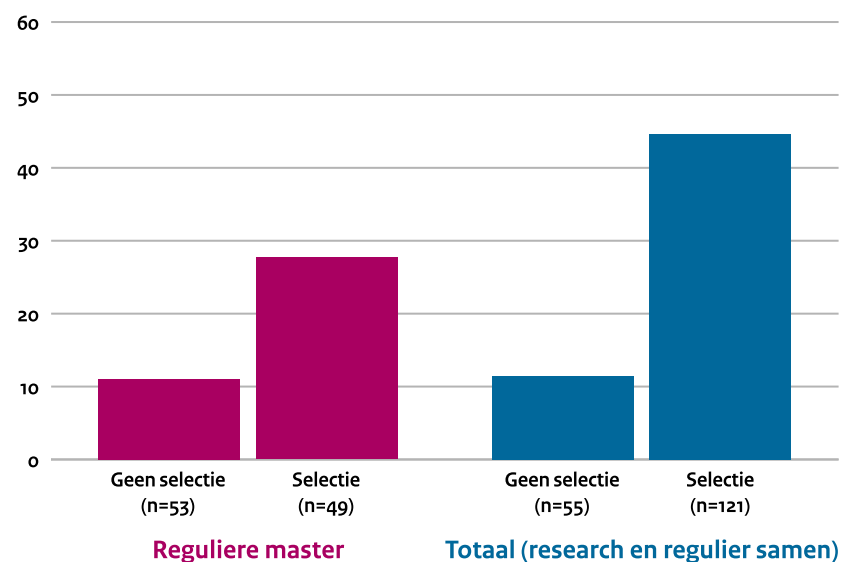
Selectie en capaciteitsbeperking

Rond de 36 procent van de 751 bevraagde wo-masteropleidingen geeft aan dat er wordt geselecteerd. Dat wil zeggen dat aspirant-studenten niet enkel met een afgeronde bachelordiploma kunnen instromen, maar dat zij moeten voldoen aan eisen die buiten of boven de eindkwalificaties van de graad bachelor gaan (zie ook [begrippenkader](#) toegang en selectie in de master, 2019). Dat er wordt geselecteerd betekent niet automatisch dat er sprake is van een capaciteitsbeperking. Ook bij voldoende studentplaatsen mogen masteropleidingen hun studenten selecteren.

Artikel 7.30b lid 2 WHW: 'Het instellingsbestuur kan naast de eisen, bedoeld in het eerste lid (dat is het bezit van (kennis, inzicht en vaardigheden op het niveau van) een graad Bachelor), kwalitatieve toelatingseisen vaststellen. Deze eisen worden opgenomen in de onderwijs- en examenregeling.'

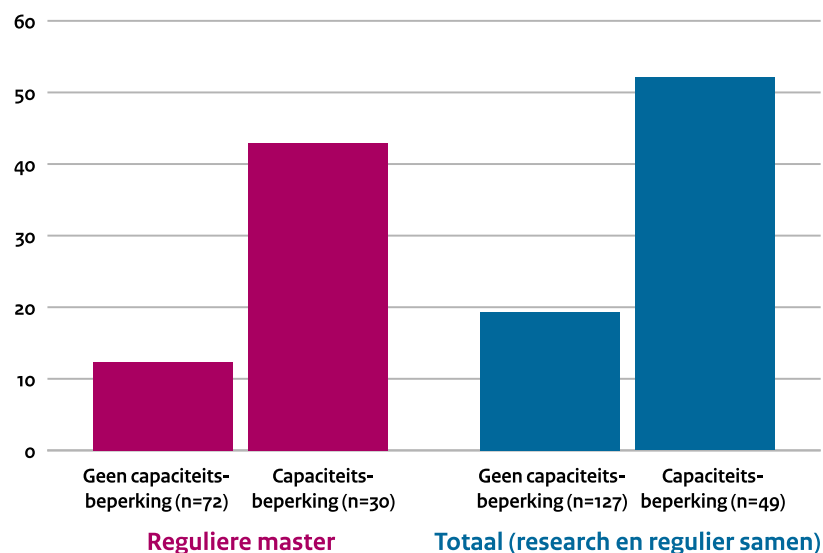
Studenten kunnen in die gevallen dus worden afgewezen omdat ze niet voldoen aan een vooraf gestelde norm voor de selectiecriteria, anders dan dat ze ten opzichte van andere aspirant-studenten een lagere score hebben behaald en buiten de maximale capaciteit van de opleiding vallen. We zien dat wo-masteropleidingen die selecteren minder toegankelijk zijn dan wo-masteropleidingen die niet selecteren. Van de reguliere masteropleidingen die niet selecteren is ruim 10 procent niet toegankelijk voor hbo'ers. Van de reguliere wo-masteropleidingen met selectie laat bijna 28 procent geen hbo'ers toe. Op 2 opleidingen na selecteren alle researchmasters. Dat maakt dat van alle opleidingen die selecteren – regulier en research samen – het percentage dat niet toegankelijk is voor hbo-gediplomeerden nog hoger uitvalt, namelijk 45 procent (zie figuur B.4). Redenen voor masteropleidingen om te selecteren – buiten een beperkt aantal studentplaatsen – variëren van het belang dat door hen wordt gehecht aan interesse en aanleg voor onderzoek tot het belang van een voldoende beheersing van het Engels. Mogelijk wordt aangenomen dat hbo'ers per definitie niet aan de gestelde criteria voldoen en daarom bij voorbaat niet worden toegelaten.

Figuur B.4 Percentage wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar selectieve en niet-selectieve opleidingen, 2023

Een deel van de wo-masteropleidingen dat selecteert, doet dit vanwege een capaciteitsbeperking. Bij selectie voor opleidingen met een capaciteitsbeperking kunnen ook kandidaten die voldoen aan de selectie-eisen worden afgewezen, zij 'doen' het dan alleen minder goed dan de groep studenten waarvoor plaats is. Van de reguliere wo-masteropleidingen met een capaciteitsbeperking is ruim 40 procent niet toegankelijk voor hbo'ers (zie figuur B.5). Dat is fors meer dan van de reguliere masteropleidingen zonder capaciteitsbeperking (12,3 procent). Tussen researchmasters met en zonder capaciteitsbeperking is er weinig verschil in de toegankelijkheid voor hbo'ers, respectievelijk 79,2 versus 76,4 procent (niet in de figuur). Kijken we naar alle wo-masteropleidingen samen, dan is van de opleidingen met een capaciteitsbeperking meer dan de helft niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden. Vergeleken met 2018 zijn de verhoudingen nauwelijks veranderd. Vanwege de kans op afwijzing, ook wanneer aan de eisen wordt voldaan, bieden sommige wo-masteropleidingen geen schakeltraject aan: de investering die een kandidaat-student doet in een schakeltraject wordt niet gegarandeerd uitbetaald in de vorm van toelating tot de master. Deze afweging gaat ten koste van de toegankelijkheid voor hbo'ers.

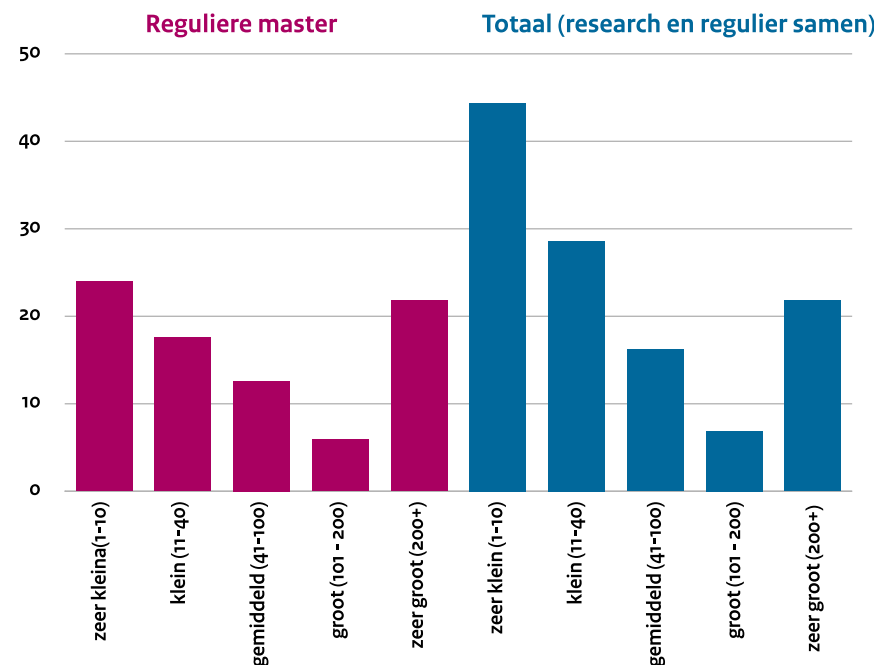
Figuur B.5 Percentage wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar capaciteitsbeperking, 2023

Omvang van de opleiding

Het zijn vooral de kleinere reguliere wo-masteropleidingen die hbo'ers geen toegang bieden. In de rondetafelgesprekken kwam aan de orde dat het voor kleine opleidingen extra moeite kost om maatwerk te bieden. Ook zijn de meeste researchmasters klein én zijn de meeste researchmasters niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden. Als we de reguliere master en researchmasters samennemen, zien we dus een nog groter verschil tussen de toegankelijkheid van kleine en grotere opleidingen (zie figuur B.6). Een bijzondere uitzondering vormen de zeer grote opleidingen met een instroom van 200 of meer studenten. Ook deze opleidingen zijn vaker niet toegankelijk voor hbo'ers dan de wat kleinere opleidingen. Voorbeelden van deze zeer grote niet-toegankelijke opleidingen zijn Psychologie, Geneeskunde en Fiscaal recht.

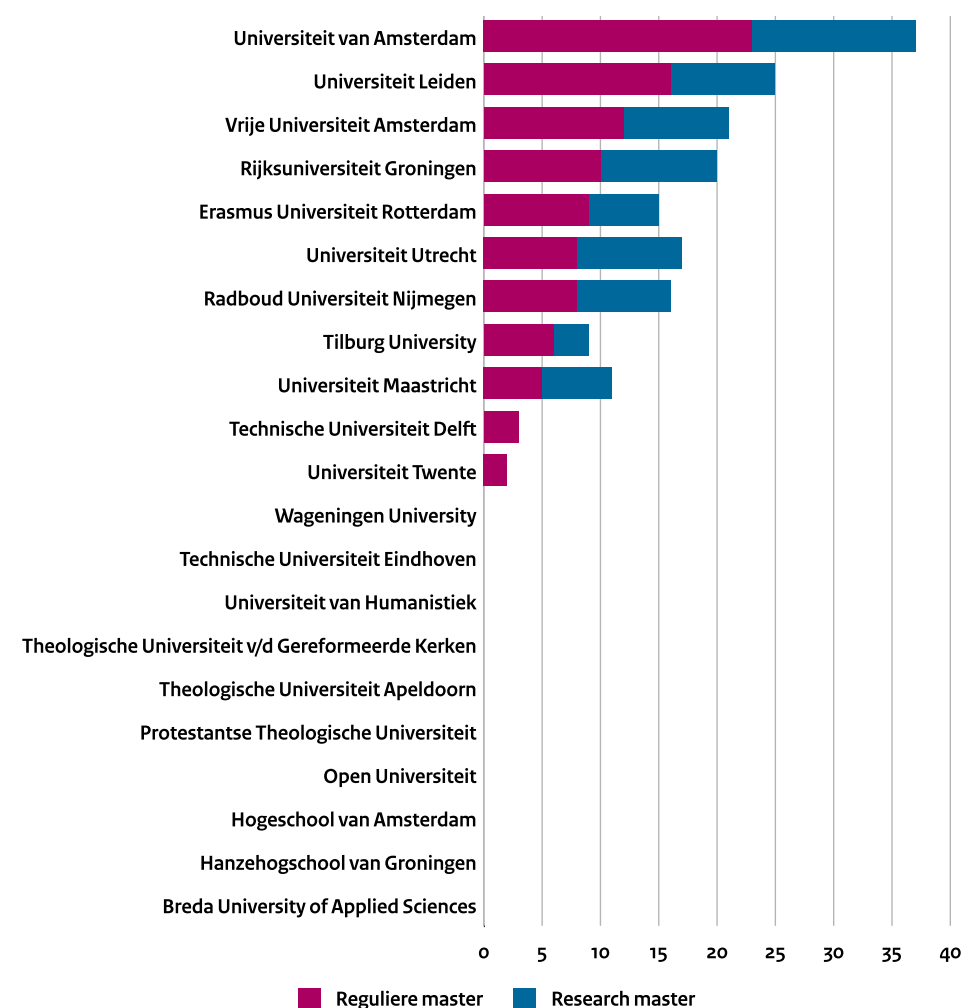
Figuur B.6 Percentage wo-masteropleidingen dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar omvang, 2023

B4. Verschillen tussen instellingen

De ene instelling biedt meer wo-masteropleidingen aan die toegankelijk zijn voor hbo-gediplomeerden dan de andere. Alle wo-masteropleidingen van de dit jaar nieuw bevroagde instellingen zijn toegankelijk voor hbo'ers. Dit betreft de 3 hogescholen met 1 of 2 wo-masteropleidingen, de 4 bijzondere universiteiten en de Open Universiteit. Ook alle wo-masteropleidingen van de universiteit van Wageningen zijn toegankelijk voor hbo'ers. Van de universiteiten die ten minste 1 masteropleiding aanbieden die niet toegankelijk is voor hbo'ers, is de Universiteit van Amsterdam de minst toegankelijke (zie figuur B.7). 23 van de reguliere masteropleidingen en 14 van de researchmasters zijn niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden. In totaal is dat 42,5 procent van het totale masteraanbod aan de UvA. Ook Leiden staat net als in 2018 bovenaan de lijst met de meeste niet toegankelijke wo-masters; 38,5 procent van het wo-masteraanbod in Leiden is niet toegankelijk voor hbo'ers. Voor een aantal instellingen geldt dat het gehele aanbod van researchmasters niet toegankelijk is voor hbo-gediplomeerden. In Groningen, Nijmegen en Maastricht is het voor hbo'ers niet mogelijk een researchmaster in te stromen. Tenslotte zien we dat van de 13 grote universiteiten de technische universiteiten het toegankelijkst zijn voor hbo'ers. In Wageningen en Eindhoven kan je als hbo'er in principe overal terecht en in Twente en Delft is het merendeel van de wo-masters toegankelijk voor hbo'ers.

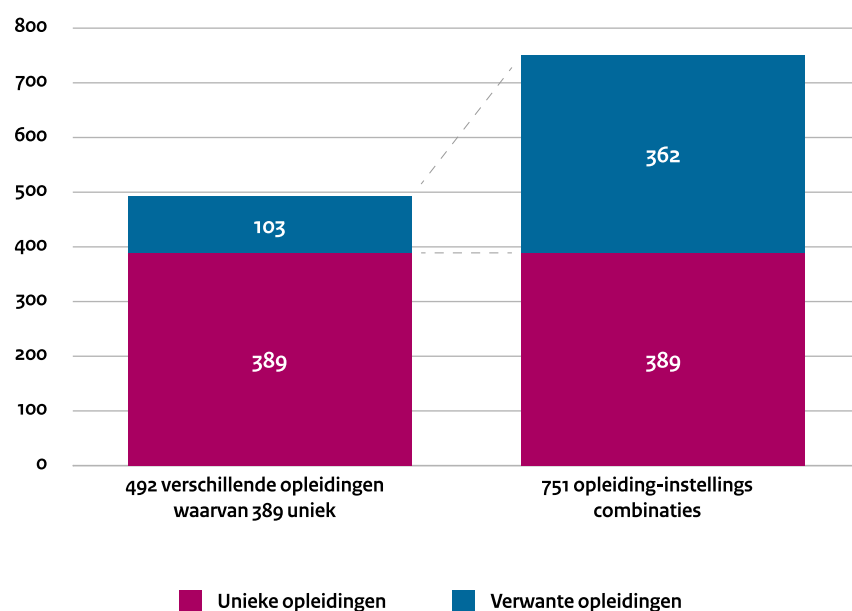
Figuur B.7 Aantal wo-masteropleidingen van de instelling dat niet toegankelijk is voor gediplomeerde hbo'ers, naar instelling, 2023

Verschillen tussen vergelijkbare opleidingen aan verschillende instellingen

De 751 wo-masteropleidingen in onze analyse bestaan uit opleidingen die uniek zijn en opleidingen die aan meerdere instellingen worden aangeboden. In totaal hebben we gegevens van 492 verschillende wo-masteropleidingen geanalyseerd. 103 van deze opleidingen kan je aan tenminste 2 instellingen volgen. De master Finance kan je bijvoorbeeld aan 4 instellingen volgen, en de master Kunst en Cultuurwetenschappen aan 10 instellingen. Dat telt voor deze twee opleidingen op tot 14 opleiding-instelling combinaties. In totaal zijn er 362 van dergelijke opleiding-instelling combinaties van de voorgaand genoemde 103 opleidingen die twee keer of vaker voorkomen. 389 van de 754 wo-masteropleidingen kan je aan slechts één (bekostigde) instelling in Nederland volgen.

Figuur B.8 Aantal unieke opleidingen in relatie tot het aantal opleiding-instellingcombinaties, 2023

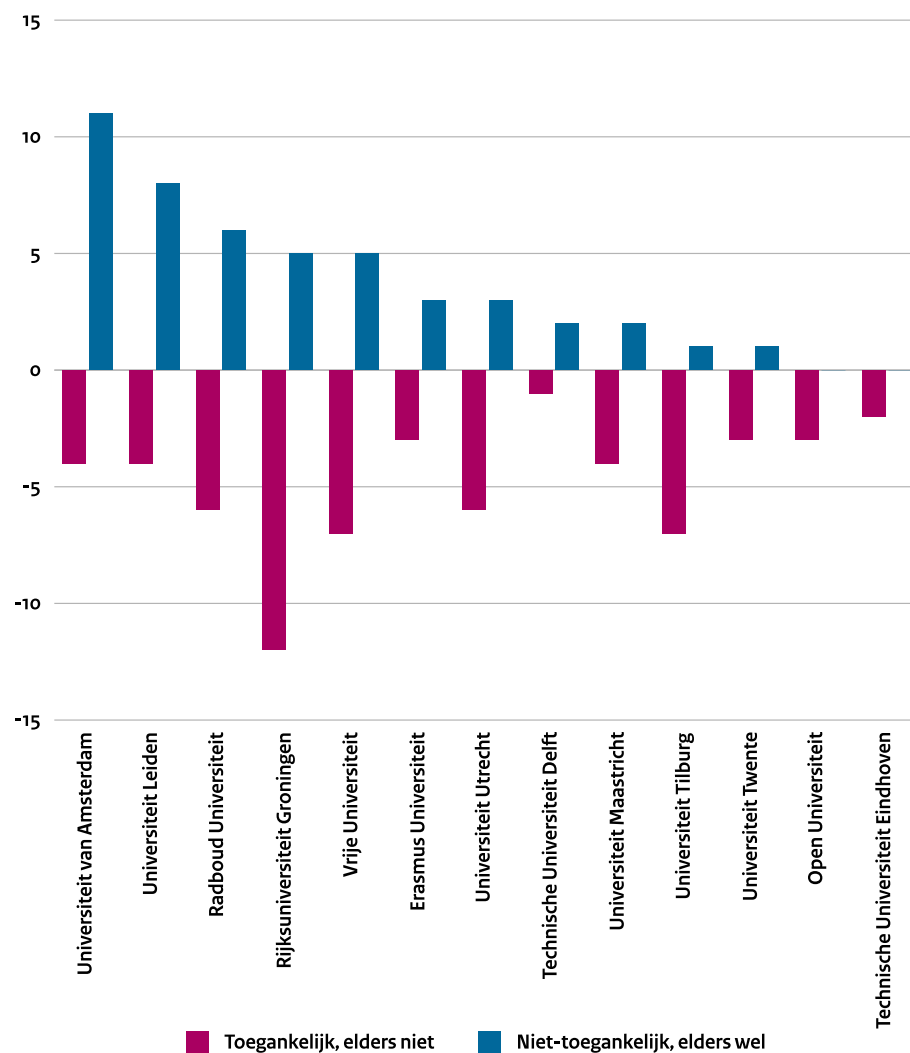

Niet toegankelijke wo-masteropleidingen zonder alternatief

Van de 389 wo-masteropleidingen die aan slechts één instelling worden aangeboden, zijn 90 niet toegankelijk voor hbo-gediplomeerden. Hiervan zijn 41 researchmasters. Deze opleidingen kunnen dus ook niet elders in Nederland met een hbo-diploma worden gestart. Dit geldt ook voor 13 van de 103 wo-masteropleidingen die aan meerdere instellingen worden aangeboden (in totaal 30 opleiding-instelling combinaties). Weliswaar zijn deze 13 opleidingen op meer dan één instelling te volgen, maar op iedere instelling worden hbo'ers niet toegelaten. Op een enkele uitzondering na betreft dit allemaal researchmasters.

Niet toegankelijke wo-masteropleidingen met alternatief

23 van de 103 opleidingen die aan meerdere instellingen worden aangeboden zijn toegankelijk voor hbo'ers op ten minste één instelling, maar op ten minste één andere niet (109 opleiding-instelling combinaties). In de rondetafelgesprekken die we hebben gevoerd, werd gesteld dat de toegankelijkheid voor hbo'ers voldoende gewaarborgd was als een opleiding aan ten minste één universiteit hbo'ers zou toelaten (zie verder hoofdstuk 3). Onderstaande figuur laat zien welke instellingen coulanter lijken te zijn in hun toelatingsbeleid vergeleken met anderen.

Figuur B.9 Aantal niet toegankelijke opleidingen per instelling met alternatief elders, 2023

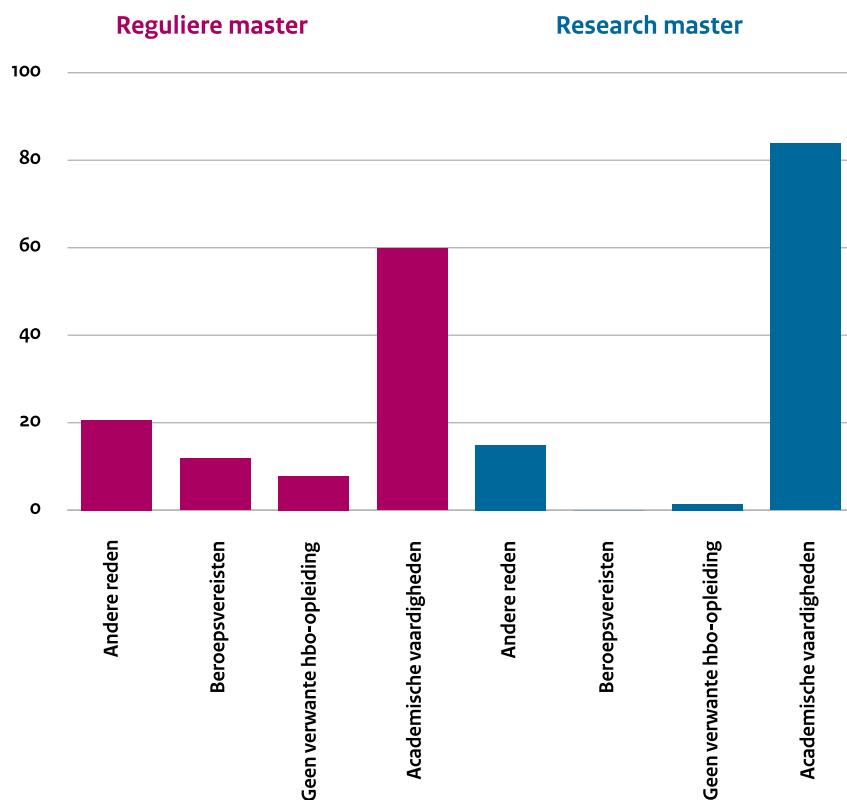
Figuur B.9 laat zien dat er geen enkele instelling is waar geen enkele hbo'er terecht kan, terwijl dit ergens anders in Nederland wel mogelijk is. Desondanks is er een aantal verschillen tussen instellingen. De Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden zijn het meest terughoudend in hun toelating van hbo'ers, ook als gelijke opleidingen aan ander instellingen wel toegankelijk zijn voor hbo'ers. De Rijksuniversiteit Groningen springt er aan de andere kant uit: zij laten op relatief veel wo-masteropleidingen hbo-gediplomeerden toe terwijl gelijke opleidingen elders in Nederland dit niet doen.

Waarom zijn wo-masteropleidingen niet toegankelijk voor hbo'ers?

Voor de inventarisatie onder wo-masteropleidingen van 2023 hebben we vier mogelijke redenen voorgelegd om hbo-bachelor gediplomeerden niet toe te laten tot de opleiding, ook niet met een efficiëntieprogramma. We hebben gevraagd de zwaarstwegende reden aan te vinken, er was slechts één antwoord mogelijk. We zijn tot deze vier voorgelegde redenen gekomen door de antwoorden op de open vraag naar redenen voor ontoegankelijkheid te categoriseren. Dit waren de drie meest onderscheidende redenen, waarbij de vierde categorie 'andere reden' de mogelijkheid bood daar toch van af te wijken. In het geval van een 'andere reden' is om een toelichting gevraagd.

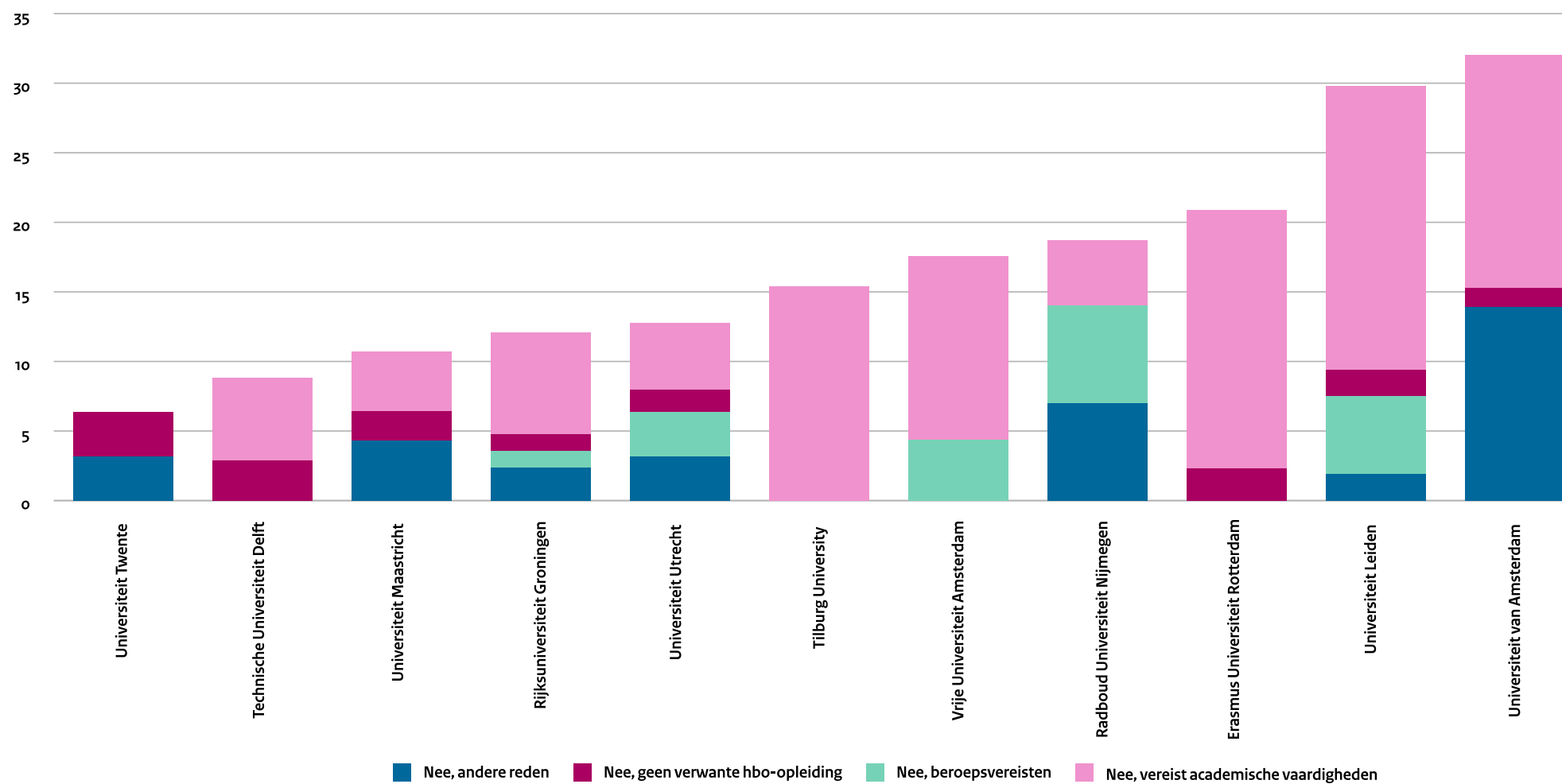
Voor 60 procent van de reguliere masters en ruim 80 procent van de researchmasters is een gebrek aan academische vaardigheden de belangrijkste reden om hbo-gediplomeerden niet toe te laten (zie figuur B.10). Het feit dat de opleiding beroepsvereisten heeft of dat er geen aansluitende hbo-opleiding bestaat, is beduidend minder vaak genoemd.

Figuur B.10 Aangevinkte reden van toegankelijkheid masteropleidingen voor hbo-bachelor gediplomeerden, in procenten, 2023

Alhoewel (het ontbreken van) academische vaardigheden de meest genoemde reden is om hbo-gediplomeerden niet toe te laten tot een wo-masteropleiding, is er wel een aantal verschillen tussen instellingen in de reden die ze zelf geven voor hun ontoegankelijke masters. Het valt op dat naar verhouding de twee technische universiteiten, maar ook de Universiteit van Maastricht het ontbreken van een verwante hbo-opleiding relatief vaak als reden noemen. Mogelijk omdat in de gespecialiseerde bètahoek en in de geneeskundeopleidingen er minder aansluiting is met het hbo. Het feit dat een masteropleiding om beroepsvereisten vraagt is door een aantal instellingen als belangrijkste reden opgevoerd. Met name de Universiteit Leiden en de Vrije Universiteit scoren hier hoog. Opleidingen waarvoor dit volgens verschillende instellingen geldt zijn bijvoorbeeld Farmacie, Jeugdrecht en Tandheelkunde.

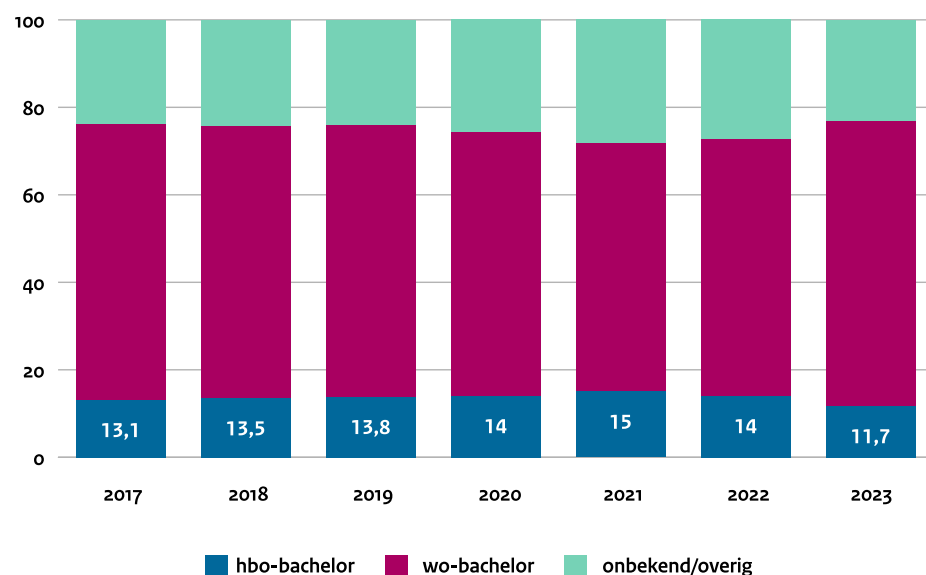
Figuur B.11 Aangevinkte reden van ontoegankelijke masteropleidingen om hbo-bachelor gediplomeerden niet toe te laten in procenten, per instelling, 2023

B5. Doorstroomcijfers hbo - wo

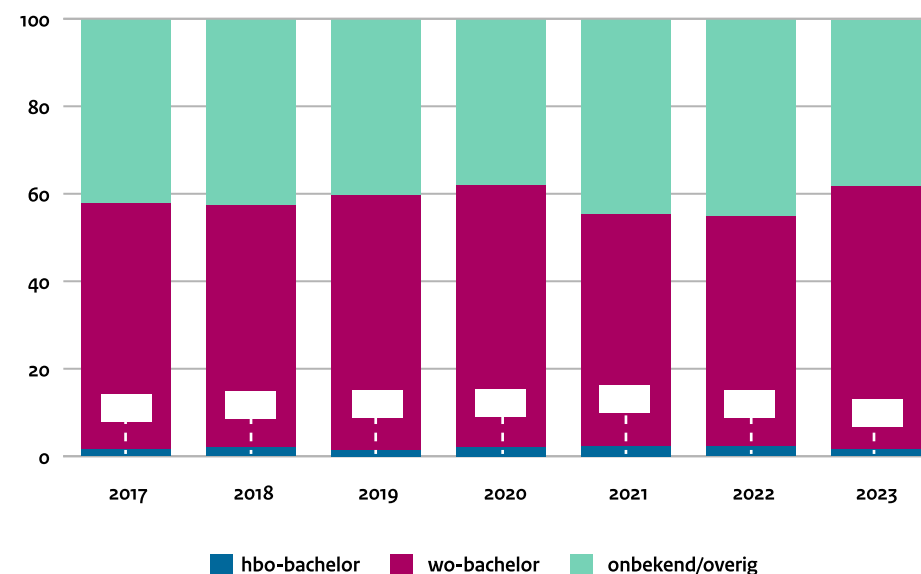
Naast de uitvraag bij universiteiten is er ook gekeken naar de totale instroom van hbo-bachelor studenten in wo-masteropleidingen. De instroom van hbo-gediplomeerden in reguliere wo-masteropleidingen ligt de afgelopen jaren ongeveer tussen de 12 en 15 procent van de totale instroom.

Figuur B.12 Percentage instroom in reguliere voltijd wo-masteropleidingen naar vooropleiding, 2017-2023

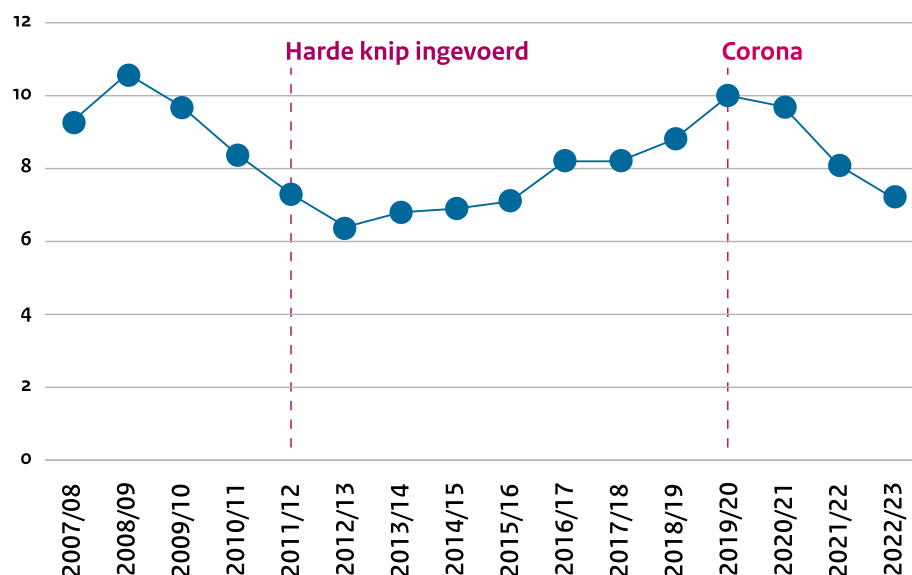
Voor researchmasters is dit percentage veel kleiner. In deze wo-masteropleidingen stroomt maar rond de 2% in vanuit een hbo-bachelor.

Figuur B.13 Percentage instroom in voltijd wo-researchmasteropleidingen naar vooropleiding, 2017-2023

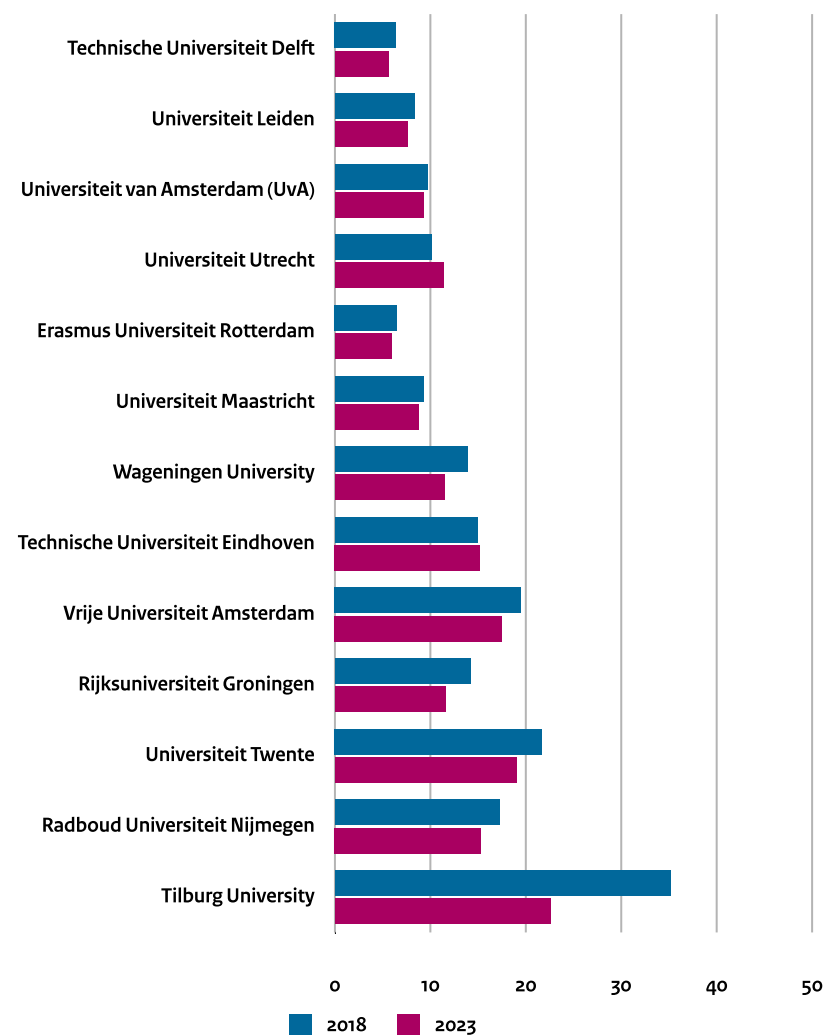
Kijken we naar de directe doorstroom vanuit het totaal aan hbo-bachelor gediplomeerden naar het wo, dan zien we een aantal trendbreuken. In 2011 heeft er een wetswijziging plaatsgevonden waardoor studenten pas voor een masteropleiding ingeschreven kunnen worden nadat ze de bacheloropleiding volledig hebben afgerond. Na deze wetswijziging, ook wel de harde knip genoemd, is een stijging in doorstroom van hbo-gediplomeerden te zien. Na de komst van corona en alle bijbehorende maatregelen is een duidelijke daling van de hbo-doorstroom waarneembaar. Andere factoren kunnen uiteraard ook een rol spelen bij de ontwikkeling van doorstroom, maar zijn minder voor de hand liggend.

Figuur B.14 Percentage hbo-bachelor gediplomeerden dat direct aansluitend doorstroomt naar het wetenschappelijk onderwijs, diplomajaren 2007/08-2022/23

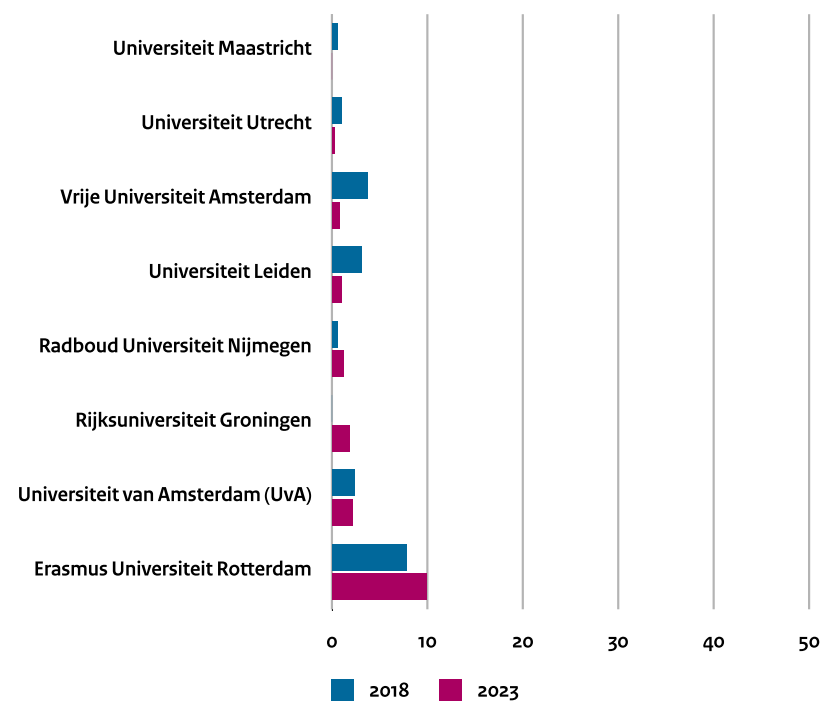
Tussen instellingen zijn er verschillen in het percentage instroom van hbo-gediplomeerden in reguliere wo-masteropleidingen. De Technische Universiteit Delft heeft het laagste percentage instroom en Tilburg University het hoogste percentage. Daarnaast valt op dat bij een aantal instellingen een afname is geweest in het percentage doorstroom van hbo-gediplomeerden ten opzichte van 2018. Tilburg University heeft daarin de grootste afname sinds 2018 van 35 naar ongeveer 22 procent van de totale instroom.

Figuur B.15 Percentage hbo-instroom in reguliere voltijd wo-masteropleidingen, naar instelling, 2018 en 2023 (n>50)

In de wo-researchmasteropleidingen zijn de percentages doorstroom in het algemeen veel lager dan bij de reguliere opleidingen en zijn minder verschillen tussen instellingen waar te nemen. De Erasmus Universiteit Rotterdam valt op met het hoogste percentage instroom van hbo-gediplomeerden in hun researchmasteropleidingen.

Figuur B.16 Percentage hbo-instroom in voltijd wo-researchmasteropleidingen, naar instelling, 2018 en 2023 (n>50)

Literatuur/bronnen

ASVA onderzoeksbureau, 2021. Doorstromen van het Hoger beroepsonderwijs (hva) naar de universiteit (uva). Een inventarisatie van de doorstroommogelijkheden van het hoger beroeps-onderwijs naar het wetenschappelijk onderwijs in Amsterdam. Amsterdam.

Commissie Positionering Hoger Beroepsonderwijs, 2022. Focus op professie. Driebergen-Rijsenburg.

HOP, 2023. Studiefinanciering ontmoedigt keuze hbo'er voor wo-master. [Studiefinanciering ontmoedigt keuze hbo'er voor wo-master - Punt](#).

Inspectie van het Onderwijs, 2010. Toelating tot de universitaire masteropleiding: onderzoek naar de transparantie van de toelatingseisen en -procedures voor de masteropleidingen.

Inspectie van het Onderwijs, 2015. Schakelen van hbo-bachelor naar universitaire master: onderzoek naar de uitvoeringspraktijk van doorstroom- en schakeltrajecten in het hoger onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs, 2019. Doorstromen van hbo naar wo. In hoeverre is de wo-master toegankelijk voor hbo-gediplomeerden?

Inspectie van het Onderwijs, 2022. Factsheet: Toegankelijkheid en selectieprocedures van wo-masteropleidingen.

Inspectie van het Onderwijs, 2024. Technisch rapport in- en doorstroommonitor Hoger Onderwijs 2023. Behorende bij: Inspectie van het Onderwijs, 2024. Selectie in het hoger onderwijs: in- en doorstroom van verschillende groepen studenten.

LSVb, 2018, <https://lsvb.nl/wp-content/uploads/2018/06/Brief-LSVb-aan-Inspectie-over-schakeltrajecten.pdf>.

OCW, 2019. Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek

Houdbaar voor de toekomst.

Schreurs, Sanne, Sebastiaan Steenman, Ada Kool, Karen Stegers-Jager en Kitty Cleutjens, 2023. Handboek Selectie Hoger Onderwijs. Utrecht.

VSNU, 2018, https://vsnu.nl/nl_NL/nieuwsbericht/nieuwsbericht/412-universiteiten-staan-voor-doorstroom-naar-wo-masters.html.

VSNU-VH, 2019. Position paper: Doorontwikkeling binair stelsel.

Veerman en anderen, 2012. Differentiëren in drievoud. Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs

Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht

www.onderwijsinspectie.nl

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | Februari 2025